

Tasavertaiset opiskelumahdollisuudet kaupungin lukioissa

johtava tuloksellisuustarkastaja Liisa Kähkönen
ja kaupunkitarkastaja Tarja Palomäki

Sisällys

1. Arvioinnin taustatiedot	3
1.1. Arvioinnin tavoite ja laajuus	3
1.2. Arvioinnin kohde ja taustatiedot	3
1.3. Arviointikysymykset ja -kriteerit.....	5
1.4. Arvioinnin aineistot ja menetelmät	6
1.5. Lukioita koskeva lainsäädäntö	6
2. Havainnot	9
2.1. Taustatietoa Helsingin lukioista	9
2.2. Tasavertaisiin opiskelumahdollisuuksiin liittyvät tavoitteet.....	12
2.2.1. Opiskelun ja oppimisen erojen tasoittaminen	12
2.2.2. Digitalisaatioon liittyvät tavoitteet.....	16
2.2.3. Työelämä- ja kansainvälinen yhteistyö.....	18
2.2.4. Uuden lukiolain toteuttaminen	20
2.2.5. Toisen asteen maksuttomuuden edistäminen	21
2.3. Läpäisyaste ja keskeyttämisaste	22
2.4. Oppimistulokset	25
2.5. Lukiolaisten käsitykset opiskelusta ja tuen saannista	26
2.5.1. Oppiminen ja oppilaan ohjaus	26
2.5.2. Terveys ja hyvinvointi	30
2.6. Kokoavat havainnot	32
3. Johtopäätökset.....	35
4. Toimenpide-esitys ja lisätiedot	36
Lähteet	37
Liitteet.....	37

1. ARVIOINNIN TAUSTATIEDOT

1.1. Arvioinnin tavoite ja laajuus

Tavoitteena oli arvioida kaupunkistrategioissa 2013–2016 ja 2017–2021 lukiokoulutukselle asetettujen päämäärien ja tavoitteiden toteutumista sekä opiskelijoiden tasavertaisia mahdollisuuksia opiskella lukiossa. Tasavertaisilla opiskelumahdollisuuksilla tarkoitetaan arvioinnissa sitä, että lukioissa tarjotaan sellaisia tukitoimia, joilla tarjotaan opiskelijoille yhtäläiset mahdollisuudet oppia ja että esimerkiksi sosioekonominen asema ei vaikuta mahdollisuuteen suorittaa lukio.

Lisäksi arvioinnissa selvitettiin, miten kaupungin lukiokoulutuksessa varaudutaan vuonna 2019 voimaan tulevan lukiolain muutoksiin. Helsingin alueella oli lukuvuoden 2017–2018 alussa aikuislukiot mukaan lukien 38 lukiota. Helsingin kaupungin omia lukioita on 14, jonka lisäksi toimii aikuislukio. Arvioinnin piiriin otettiin vain kaupungin omat lukiot, joita kaupunkistrategian tavoitteet koskevat. Nämä ovat: Alppilan lukio, Etu-Töölön lukio, Helsingin kielilukio, Helsingin kuvataidelukio, Helsingin luonnontiedelukio, Helsingin medialukio, Kallion lukio, Mäkelänrinteen lukio, Ressun lukio, Sibelius-lukio, Vuosaaren lukio, Brändö gymnasium, Gymnasiet Lärkan ja Tölö gymnasium. Arviointi rajattiin koskemaan nuorten lukiokoulutusta ja yhtä tutkintoa suorittavia.

1.2. Arvioinnin kohde ja taustatiedot

Lukioita koskevat kaupunkistrategian, strategiapohjaisen digitalisaatio-ohjelman ja vuoden 2019 alusta voimaan tulleen lainsäädännön tavoitteet. Niillä pyritään muun muassa tasa-arvoisten oppimismahdollisuuksien lisäämiseen ja läpäisyasteen parantamiseen. Tarkastuslautakunta ei ole arvioinut lukiokoulutusta viimeisten strategiakausien aikana. Strategiaohjelmien ja uuden kaupunkistrategian tavoitteiden lisäksi lukioiden arviointia perustele se, että yliopistojen opiskelijavalinnoissa lisätään jatkossa todistusarvosanoihin perustuvaa opiskelijavalintaa. Tasavertaiset koulutusmahdollisuudet korostuvat tämän vuoksi entisestään.

Helsingin kaupunkistrategian 2017–2021 mukaan Helsingissä toteutetaan koulutustakuuta: perusopetuksen jälkeen kaikki saavat opiskelupaikan lukiosta tai ammatillisesta koulutuksesta. Vuonna 2017 suomenkielisessä lukiokoulutuksessa oli lähes 7 200 ja ruotsinkielisessä noin 1 200 oppilasta.

ARVIOINTIMUISTIO 14.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Helsingin tavoitteena on, että toisen asteen läpäisyaste paranee selvästi. Tämä koskee erityisesti ammatillista koulutusta, sillä valtakunnallisestikin nuorten lukiokoulutuksen läpäisyaste oli korkea, 80,5 prosenttia vuonna 2015.¹ Kaupunkistrategian mukaan helsinkiläisillä tulee olla tasa-arvoiset koulutusmahdollisuudet. Tavoitteena on, että pedagogiikka ja oppimisen tuki tasoittavat oppimisen eroja ottamalla huomioon tukea tarvitsevien ja hyvin edistyvien tarpeet. Strategian mukaan tulokselliseksi osoitettua myönteisen erityiskohtelun rahoitusta suunnataan myös lukiokoulutukseen.² Tavoite oli samankaltainen jo aiemmassa strategiaohjelmassa 2013–2016, jolloin ehkäistiin koulupudokkuutta ja haluttiin turvata koulutuksen loppuunsaattaminen³. Näitä tavoitteita tukee vuonna 2019 voimaan astuva uusi lukiolaki, jonka sisältöä on kuvattu tarkemmin luvussa 2.2.4.

Kaupunkistrategian 2017–2021 mukaan Helsinki on maailman vaikuttavin paikka oppia. Digitaalinen teknologia rikastuttaa oppimista ja mahdollistaa ajasta ja paikasta riippumattoman oppimisen. Data-analytiikka mahdollistaa oppimisen yksilöllisen etenemisen.⁴ Talousarvion 2018 mukaan lukioissa opiskelijoiden ja opettajien käytössä on oppimista vahvistava digitaalinen toimintaympäristö. Verkossa tapahtuva yhteisöllinen ja opettajan ohjaama etäopiskelu lisääntyvät. Opiskelijat osallistuvat koulun toiminnan, opetuksen ja oman oppimisensa suunnitteluun, mikä vahvistaa heidän sitoutumistaan oppimiseen. Talousarvion sitovana tavoitteena on lukioiden osalta, että opiskelijat laativat urasuunnitelman ohjaushenkilöstön tuella 1. vuoden loppuun mennessä.⁵ Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan digitalisaatio -ohjelman 2016–2019 mukaan toimiva infra ja riittävä määrä koneita ja laitteita takaavat tasavertaiset oppimismahdollisuudet kaikille sekä pääsyn digitaalisten teknologioiden käyttöön ja tietoverkkoon.

Kaupunkistrategian mukaan Helsinki on erinomainen kaupunki opiskella ja tehdä tiedettä. Korkeakouluopiskelijat ovat tärkeä osa tulevaisuuden Helsingin vetovoimaisuutta ja elinvoimaisuutta. Kaupunki tekee tiivistä yhteistyötä pääkaupunkiseudun yliopistojen, korkeakoulujen ja opiskelijaverkoston kanssa edistääkseen kansainvälisen tason opetuksen ja tutkimuksen edellytyksiä sekä kaupungin strategisia päämääriä. Kumppanuusverkostot korkeakoulujen, yritysten, kolmannen sektorin ja kaupungin eri toimijoiden kesken monipuolistavat ja laajentavat opiskelua.⁶

Opetus on maksutonta toisella asteella, mutta opiskelijan on kustannettava oppimateriaalinsa. Useat järjestöt, kuten Suomen Lukiolaisten Liitto, Sakki ja Pelastakaa

¹ Tutkinnon suorittaminen nopeutui www.stat.fi (luettu 25.5.2018).

² Helsingin kaupunkistrategia 2017–2021.

³ Helsingin strategiaohjelma 2009–2012.

⁴ Helsingin kaupunkistrategia 2017–2021.

⁵ Helsingin kaupungin talousarvio 2018.

⁶ Helsingin kaupunkistrategia 2017–2021.

ARVIOINTIMUISTIO 14.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Lapset ry., ovat nostaneet toisen asteen maksuttomuuden julkiseen keskusteluun.⁷ Helsingin kaupunginvaltuusto päätti syyskuussa 2018 edistää toisen asteen maksuttomuutta ryhmäaloitteen pohjalta. Toisen asteen maksuttomuuden kokeiluun syksyn 2019 alusta on varattu 2 miljoonan euron määräraha.

1.3. Arviointikysymykset ja -kriteerit

Arvioinnin pääkysymyksenä oli, onko lukiokoulutusta kehitetty kaupungin tavoitteiden mukaisesti siten, että oppilailla on tasavertaiset oppimismahdollisuudet?

Osakysymyksinä olivat

1. Onko oppimisen tuella pyritty tasoittamaan oppimisen eroja ottamalla huomioon tukea tarvitsevien ja hyvin edistyvien tarpeet lukioissa?
2. Onko lukioiden digitalisaation kehittäminen mahdollistanut tasavertaiset oppimismahdollisuudet lukioissa?
3. Onko läpäisyaste parantunut ja keskeyttämisaste vähentynyt lukioissa viimeisen strategiakauden aikana?

Kaupunkistrategian tavoitteiden lisäksi tarkasteltiin, miten kaupunki on varautunut vuonna 2019 voimaan tulleen uuden lukiolain mukaisiin tavoitteisiin:

- erityisopetusta on saatavilla kaikissa Helsingin lukioissa ja
- lukio-opiskelijoiden ja välivuotta viettävien opinto-ohjausta on vahvistettu ja
- korkeakouluopiskelu ja kansainvälistyminen toteutuvat Helsingin kaupungin lukioissa.

Osakysymyksen 1 osalta tarkasteltiin opetuksen eri tukimuotojen saatavuutta eri lukioissa, joita ovat muun muassa oppilaanohjaus, opiskeluhoito, opiskeluterveydenhoito ja erityisopetus. Osana oppimisen erojen tasoittamista selvitettiin strategian tavoitetta siitä, onko myönteisen erityiskohtelun rahoitusta suunnattu lukiokoulutukseen. Arviointikriteerinä ensimmäiseen osakysymykseen oli säädösten ja suositusten mukainen opinto-ohjauksen, erityisopetuksen ja oppimisen muiden tukimuotojen saatavuus, lukio-opetuksesta vastaavien tulkinta saatavuudesta sekä lukio-opiskelijoiden näkemykset aiheesta. Toisen, digitalisaatioon liittyvän osakysymyksen kriteerinä oli se, että Helsingin kaikissa lukioissa lukiolaisilla on käytettävissään tarvittavat välineet ja ohjaus sekä opettajilla riittävät valmiudet suoriutua digitaalisesta oppimisesta. Osakysymykseen vastattiin haastattelu- ja kyselyaineistoa tulkiten. Kolmannen osakysymyksen kriteerinä oli läpäisyasteen ja keskeyttämisten kehitys Helsingin kaupungin lukioissa tilastotietojen perusteella.

⁷ Toisen asteen koulutus halutaan kokonaan ilmaiseksi <https://kuntalehti.fi/uutiset/opetus-ja-kulttuuri/toisen-asteen-koulutus-halutaan-kokonaan-ilmaiseksi/> (luettu 27.2.2019).

ARVIOINTIMUISTIO 14.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Läpäisy- ja keskeyttämisasteen ohella tarkasteltiin laatumittarina opetustunteja ja opettajien määrää oppilasta kohden ja ylioppilastutkinnon tulosten kehitystä Helsingin eri lukioissa niillä tilastotiedoilla, joita oli saatavilla.

Lisäksi arvioinnissa sivuttiin yleisellä tasolla kysymystä opiskelijoiden tasavertaisesta mahdollisuudesta suorittaa lukio siten, että lukio-opiskelu on myös taloudellisesti mahdollista.

1.4. Arvioinnin aineistot ja menetelmät

Arviointiaineistona oli lukiokoulutusta koskeva kirjallinen materiaali, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan tilastot ja haastattelu lukiokoulutuksesta vastaaville tahoille. Kaupunkistrategian tavoitteet ovat uusia, mutta ne olivat samankaltaisia edellisellä strategiakaudella. Arvioinnissa verrattiin edellisen strategiakauden aikana tapahtunutta kehitystä tilanteeseen vuoden 2018 lopussa. Lisäksi hyödynnettiin lukiolaisten kouluterveyskyselyn 2017 tuloksia, johon vastasivat 1.-2. vuosikurssin opiskelijat, sekä vuonna 2016 pääkaupunkiseudulla toteutettua palvelukykykyselyä 2. vuosikurssin oppilaille.

Pääkaupunkiseudun opetustoimet ovat 2010 -luvulla toteuttaneet palvelukykykyselyä, joka perustuu kaupunkien yhteiseen koulutuksen arviointisuunnitelmaan. Kyselyllä tuotetaan seutu-, kaupunki- sekä lukiokohtaista tietoa koulutuspalveluiden laadusta. Vuosina 2012 ja 2016 kysely kohdistettiin lukioden 2. vuosikurssin opiskelijoille. Vuonna 2016 Helsingin kaupungin alueella lukiota käyvistä lukiolaisista kyselyyn vastasi 1 299 oppilasta, hieman yli puolet kaikista.⁸ Vaikka sen tulokset eivät koske pelkästään kaupungin omien lukioden opiskelijoita, heijastavat ne kuitenkin lukiolaisten itsensä käsityksiä opiskelusta.

Joka toinen vuosi toteutettavalla valtakunnallisella, Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen toteuttamalla kouluterveyskyselyllä tuetaan nuorten terveyttä ja hyvinvointia edistävää työtä. Kysely tuottaa tietoa nuorten elinoloista, kouluoloista, koetusta terveydestä ja terveystottumuksista sekä heidän kokemuksistaan oppilas- ja opiskelijahuollosta. Lukion oppilaista kyselyyn voivat vastata kaikki 1. ja 2. vuoden oppilaat. Vuonna 2017 vastanneita kaikista Helsingin lukioista oli 3 809, heistä 2 254 eli 59,2 prosenttia opiskeli Helsingin kaupungin lukioissa.⁹

1.5. Lukioita koskeva lainsäädäntö

Lukiolaki ja -asetus

⁸ Pääkaupunkiseudun lukio-opiskelua koskeva kysely 2016.

⁹ Kouluterveyskyselyn 2017 tulokset.

ARVIOINTIMUISTIO 14.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Lukiokoulutusta säätelee lukiolaki 629/1998 ja -asetus 810/1998, jotka korvautuvat vuoden 2019 syksyllä uudella lainsäädännöllä¹⁰. Useat lain kohdat liittyvät lukio-opiskelun ja opiskelijoiden tasavertaisuuden turvaamiseen.

Lukiolain 629/1998 mukaan lukiokoulutuksen tavoitteena on ”tukea opiskelijoiden kasvamista hyviksi, tasapainoisiksi ja sivistyneiksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi sekä antaa opiskelijoille jatko-opintojen, työelämän, harrastusten sekä persoonallisuuden monipuolisen kehittämisen kannalta tarpeellisia tietoja ja taitoja.”¹¹ Lukiokoulutus antaa laaja-alaisen yleissivistyksen ja valmiudet aloittaa opiskelu yliopistossa, ammattikorkeakoulussa ja lukion oppimäärään perustuvassa ammatillisessa koulutuksessa.¹²

Opetushallituksen vuonna 2015 laatiman lukion opetussuunnitelman perusteet -ohjeen mukaan lukiokoulutusta varten laaditaan opetussuunnitelma, jonka pohjalta tehdään vuosittainen suunnitelma opetuksen käytännön järjestämisestä. Opiskelija laatii henkilökohtaisen opiskelusuunnitelmansa näiden pohjalta.¹³ Helsingissä opetussuunnitelmien uudistaminen käynnistyi vuonna 2013 ja uudet suunnitelmat lukioissa tulivat voimaan 1.8.2016.¹⁴

Lukiossa varsinainen opetus ja ohjaus ovat opiskelijalle maksuttomia. Opiskelijoilla on myös oikeus maksuttomaan ateriaan opetussuunnitelman mukaisina työpäivinä. Asuminen koulutuksen järjestäjän osoittamassa asuntolassa on maksutonta. Koulumatkoista aiheutuviin kustannuksiin myönnettävästä tuesta ja opintotuesta säädetään erikseen opintotukilaissa (65/1994) ja koulumatkatuesta annetussa laissa 48/1997. Vammaisella tai muusta syystä erityistä tukea tarvitsevalle opiskelijalle on oikeus opiskelun edellyttämiin avustajapalveluihin, muihin opetuspalveluihin ja opiskelijahuollon palveluihin sekä erityisiin apuvälineisiin siten kuin siitä erikseen säädetään.¹⁵

Lukiolain 7 §:n ja lukioasetuksen mukaan lukio-opiskelijalle tulee antaa henkilökohtaista opinto-ohjausta ja muuta tarpeellista ohjausta. Asetuksen 7 §:n mukaan opetussuunnitelmassa määrätään oppiaineittain tai aineryhmittäin kursseista, joiden suorittaminen hyväksytysti on edellytyksenä asianomaisen aineen tai aineryhmän opinnoissa etenemiseen. Opiskelijalle, joka ei ole suorittanut edellä tarkoitettuja opintoja hyväksytysti, tulee varata mahdollisuus osoittaa saavuttaneensa sellaiset tiedot ja taidot, jotka mahdollistavat opinnoissa etenemisen.¹⁶ Osaksi opetussuunnitelmaa

¹⁰ Lukiolaki 417/2018.

¹¹ <http://minedu.fi/lukiokoulutuksen-tavoitteet> (luettu 7.3.2019).

¹² <http://minedu.fi/lukiokoulutus> (luettu 7.3.2019).

¹³ Lukion opetussuunnitelman perusteet 2015.

¹⁴ Opetusviraston toimintakertomus 2016.

¹⁵ Lukiolaki 629/1998 ja HE 41/2018.

¹⁶ Lukiolaki 629/1998 § 28–29.

ARVIOINTIMUISTIO 14.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

laaditaan ohjaussuunnitelma, joka osaltaan toimii koko oppilaitoksen ohjaustyön kehittämisen välineenä.¹⁷

Uudessa lukiolaissa säädetään lisäksi opinto-ohjauksen määrän lisäämisestä ja siirtymisestä henkilökohtaista ohjausta painottavaan malliin, sillä on havaittu, ettei opinto-ohjausta ole aina riittävästi saatavilla. Ohjausvelvoite laajeni koskemaan myös ylioppilastutkinnon suorittanutta henkilöä, joka ei ole saanut jatko-opiskelupaikkaa. Ylioppilastutkinnon kokeiden uusimiskertoja koskevat rajoitukset poistuvat uuden lainsäädännön myötä.¹⁸

Sekä vanhassa että uudessa lukiolaissa kuvataan opiskelun mahdollinen poikkeava järjestäminen, esimerkiksi jos opiskelijalla on oppimäärää vastaavat taidot tai perusteltua opiskelijan terveydentilaan liittyvistä syistä.

Oppilaiden tasavertaisia mahdollisuuksia oppimiseen tukee uuden lukiolain velvoite tarjota erityisopetusta lukiossa. Mikäli opiskelijalla on kielellisten erityisvaikeuksien tai muiden oppimisvaikeuksien vuoksi vaikeuksia suoriutua opinnoistaan, hänellä on oikeus saada erityisopetusta ja muuta oppimisen tukea. Tukitoimet kirjataan opiskelijan henkilökohtaiseen opintosuunnitelmaan. Opiskelun edellyttämistä avustajapalveluista, erityisistä apuvälineistä ja muista palveluista säädetään erikseen¹⁹.

Uusi lukiolaki myös edellyttää, että ”oppimäärän mukainen opetus on järjestettävä siten, että opiskelijalla on mahdollisuus kehittää kansainvälistä osaamistaan sekä työelämä- ja yrittäjyysosaamistaan”²⁰.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki tuli voimaan 1.8.2014. Lakiuudistuksen myötä opiskelijalla on oikeus yksilökohtaiseen opiskeluhuoltoon. Laki toi psykologi- ja kuraattoripalvelut myös toiselle asteelle. Opiskelijahuollosta säädetään oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa (1287/2013). Lain 3 §:n mukaan opiskeluhuoltoon sisältyvät koulutuksen järjestäjän (tässä: Helsingin kaupungin) hyväksymän opetussuunnitelman mukaiset opiskeluhuollon palvelut, joita ovat psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelut. Opiskelijalla on oikeus saada maksutta sellainen opiskeluhuolto, jota opetukseen tai koulutukseen osallistuminen edellyttää. Alaikäiselle opiskeluterveydenhuolto on maksutonta.²¹ Opiskeluhuollon kuvaus sisältyy opetussuunnitelmaan, jonka lisäksi laaditaan oppilaitoskohtainen opiskeluhuoltosuunnitelma.²²

¹⁷ Lukion opetussuunnitelman perusteet 2015.

¹⁸ HE 41/2018.

¹⁹ HE 41/2018, 5 luku § 28.

²⁰ HE 41/2018, 3 luku § 13.

²¹ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013).

²² Lukion opetussuunnitelman perusteet 2015.

ARVIOINTIMUISTIO 14.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Opiskelijahuolto vastaa koulun hyvinvoinnista yhteisöllisesti ja antaa yksittäisille opiskelijoille yksilökohtaisia opiskeluhuollon palveluita tarvittaessa moniammatillisesti. Opiskeluhuollon psykologi- ja kuraattoripalveluilla (7 §) tuetaan opiskelijoiden oppimista, hyvinvointia ja sosiaalisia ja psyykkisiä valmiuksia. Lain mukaan jokaisella oppilaitoksella on oltava käytössään kuraattorin ja psykologin palvelut. Lain 15 §:n mukaan opiskelijalle on järjestettävä mahdollisuus keskustella psykologin tai kuraattorin kanssa viimeistään seitsemäntenä työpäivänä sen jälkeen, kun opiskelija on tätä pyytänyt. Kiireellisessä tapauksessa mahdollisuus on järjestettävä samana tai seuraavana työpäivänä. Laki (16 §) määrittelee myös työntekijälle velvoitteen ottaa yhteyttä opiskeluhuoltoon, mikäli hän arvioi opiskelijalla olevan tuen tarvetta.²³

Opiskeluhuoltoon kuuluvat myös koulu- ja opiskeluterveydenhuolto. Sitä (8 §) toteuttavat terveydenhoitaja ja lääkäri. Palvelulla edistetään ja seurataan opiskelijoiden tervettä kasvua ja kehitystä, hyvinvointia ja opiskelukykyä sekä tunnistetaan opiskelijoiden varhaisen tuen tarpeet ja järjestetään tarvittava tuki sekä ohjataan hoitoon ja tutkimuksiin. Opiskeluterveydenhuolto sisältää myös opiskelijan terveyden- ja sairaanhoitopalvelut.²⁴

2. HAVAINNOT

2.1. Taustatietoa Helsingin lukioista

Vuonna 2017 Helsingin alueen lukioissa oli 14 160 opiskelijaa (pl. aikuislukio). Lukio-opiskelijoiden määrä kasvoi 153 oppilaalla (1 %) vuodesta 2016. Kaupungin ylläpitämissä suomenkielisissä lukioissa oli 7 166 opiskelijaa ja ruotsinkielisissä lukioissa 1 203 opiskelijaa. Näiden lisäksi yksityisissä tai valtion ylläpitämissä lukioissa oli 5 791 opiskelijaa.²⁵

Kaupungin lukioita ovat Alppilan lukio, Etu-Töölön lukio, Helsingin kielilukio, Helsingin kuvataidelukio, Helsingin luonnontiedelukio, Helsingin medialukio, Kallion lukio, Mäkelänrinteen lukio, Ressun lukio, Sibeliuksen lukio, Vuosaaren lukio, Brändö gymnasium, Gymnasiet Lärkan ja Tölö gymnasium. Näistä kuudella on valtakunnallinen erityistehtävä jollekin alalle. Viidessä lukiossa on painotettu opetussuunnitelma. Maahanmuuttajille ja vieraskielisille tarkoitettua lukiokoulutukseen valmistavaa koulutusta oli Alppilan lukiossa, Vuosaaren lukiossa ja Helsingin aikuislukiossa (taulukko 1).²⁶

²³ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013).

²⁴ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013).

²⁵ Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan toimintakertomus 2017.

²⁶ Opetusviraston toimintakertomus 2016.

ARVIOINTIMUISTIO 14.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Taulukko 1 Helsingin lukiot painotuksineen (pl. aikuislukio), valtakunnallinen painotus merkitty tähdellä*

LUKIO	PAINOTUS
Alppilan lukio	kansainvälisyys ja kulttuurien tuntemus
Brändö gymnasium	idrott*
Etu-Töölön lukio	yrittäjyys
Helsingin kielilukio	kielet ja kansainvälisyys
Helsingin kuvataidelukio	kuvataide*
Helsingin luonnontiedelukio	luonnontieteet*
Helsingin medialukio	media
Kallion lukio	Ilmaisutaito*
Lärkan	mediespår, matematiskt-naturvetenskapligt spår, globalt spår
Mäkelänrinteen lukio	urheilu*
Ressun lukio	englanninkielinen IB-opetus*, tiede
Sibelius-lukio	musiikki- ja tanssi *
Tölö gymnasium	musik, bildkonst och humanekologi *
Vuosaaren lukio	teknologia ja musiikki

Lukioiden aloituspaikat määritellään sen suuruiseksi, että peruskoulunsa päättäneistä 60 prosentille riittää opiskelupaikka lukiossa. Lukuihin lasketaan mukaan kaikki kaupungin alueella olevat lukiot. Toimialalla laaditaan koulutustakuuennustelaskelma, jossa arvioidaan lukiopaikat myös muista kunnista tuleville. Ulkopaikkakuntalaisia on kaupungin lukioissa noin 35 prosenttia. Helsingin kaupunginvaltuusto teki vuonna 2007 päätöksen, jonka mukaan Helsingin alueen lukioihin pääsyn alin keskiarvo on 7. Kaupunki tekee yhteistyötä alueen muiden lukioiden kanssa säännöllisissä tapaamisissa kaksi kertaa vuodessa. Kaupungin omien lukioiden rehtorit tapaavat kuukausittain, tai jopa useammin, erilaisissa tilaisuuksissa.²⁷

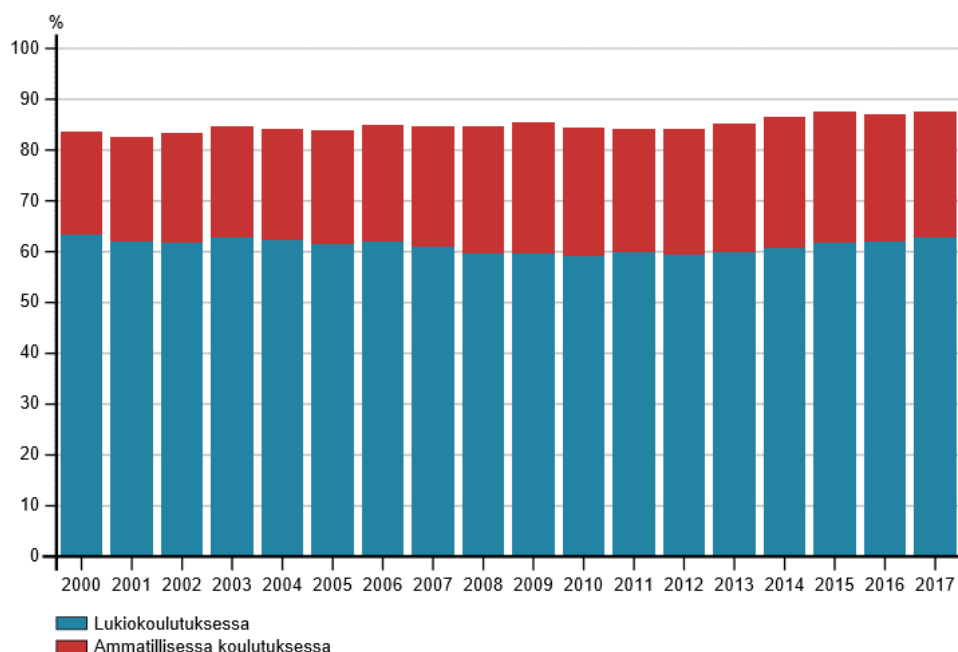
Helsingiläisistä 16–18 -vuotiaista nuorista noin 63 prosenttia suoritti tutkintoaan lukiossa syksyllä 2017 (kuvio 1). Osuus on hieman suurempi kuin koko maassa. Tytöt (69 %) opiskelevat lukiossa poikia (56 %) useammin. Vaikka koulutukseen osallistuvuuden alueelliset erot ovat kaventuneet vuosikymmenen alkuun nähden, pohjoisessa ja eteläisessä Helsingissä lukio-opiskelijoita on suurempi osuus kuin koillisessa ja itäisessä Helsingissä. Lukiolaisten osuus peruspiireissä vaihtelee 39 prosentista 86 prosenttiin, kuten liitteestä 2 voidaan havaita.²⁸

²⁷ Haastattelu kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla 10.12.2018.

²⁸ Tilastokeskus, Kaupunkitutkimus ja -tilastot, Helsingin kaupunki (20.2.2019).

ARVIOINTIMUISTIO 14.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Hyvinvointitilastot / Nuorisotietokanta/Helsingin kaupunki

Kuvio 1 Helsinkiläiset toisen asteen koulutuksessa olevat 16-18 -vuotiaat²⁹

Lukiot Helsingin alueella ovat varsin erilaisia sen suhteen, minkälaisella keskiarvolla sisään voi päästä. Liitteessä 3 on esitetty kaupungin alueella sijaitsevien lukioiden sisäänpääsyn alimmat lukuaineiden keskiarvot kesällä 2018. Kaupungin omista lukioista korkeimmat keskiarvot vaadittiin Ressun lukioon, Mäkelänrinteen lukioon ja Sibelius-lukioon, matalimmat Vuosaaren lukioon ja Helsingin kielilukioon. Tietoja on hankala vertailla siitä syystä, että osassa lukioista pääsyyn vaikuttaa suuresti myös pääsykokeista tai hakemuksen perusteella saadut pisteet. Liitteessä 4 on opiskelijoiden määrä eri lukioissa. Se vaihteli Vuosaaren lukion 488 oppilaasta Medialukion 836 oppilaaseen.

9-luokan päättäneistä suomenkielisistä lukioon sijoittuneiden osuus oli 68,4 prosenttia vuonna 2016, ruotsinkielisistä 81,5 prosenttia ja muun kielisistä 52 prosenttia. Vuodesta 2013 vuoteen 2016 suomenkielisten osuus kaikista suomenkielisistä peruskoulun päättäneistä on kasvanut 3,7 prosenttiyksikköä. Ruotsinkielisten peruskoulun päättäneiden osuus ruotsinkielisistä kasvoi 3,3 prosenttiyksikköä vuodesta 2013 vuoteen 2016. Muun kielisten osalta kasvu oli vain 1,8 prosenttiyksikköä siten, että lukio-opiskelijoista vieraskielisiä oli 13 prosenttia vuonna 2017. Vieraskieliset päätyvät lukioon harvemmin eikä lukioon sijoittuminen ole kasvanut niin paljon kuin suomen- tai ruotsinkielisillä.³⁰

²⁹ Kuvio poimittu osoitteesta www.nuortenhyvinvointikertomus.fi (20.2.2019).

³⁰ Yhteenveto oppilastiedoista, kasvatuksen ja koulutuksen toimiala 20.9.2017 ja kouluterveyskyselyn 2017 tulokset.

2.2. Tasavertaisiin opiskelumahdollisuuksiin liittyvät tavoitteet

2.2.1. Opiskelun ja oppimisen erojen tasoittaminen

Kaupunkistrategian tavoitteena on, että pedagogiikka ja oppimisen tuki tasoittavat oppimisen eroja ottamalla huomioon tukea tarvitsevien ja hyvin edistyvien tarpeet ja että tulokselliseksi osoitettua myönteisen erityiskohtelun rahoitusta suunnataan myös lukiokoulutukseen.³¹

Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan haastattelun mukaan opiskelumahdollisuudet ovat tasavertaiset ja hyvät helsinkiläisissä lukioissa. Opettajat ovat ammattitaitoisia ja päteviä, koulut ovat laadukkaita ja tukipalvelut ovat erittäin hyvällä tasolla.³²

Kasvatuksen ja koulutuksen edustajien haastattelun mukaan lukioissa keinoina ottaa huomioon tukea tarvitsevien tarpeet ovat

- oppilaanohjaus, erityisopettajan ja muu (opettajien antama) ohjaus
- opiskeluhuollon ja terveydenhuollon tuki ja
- positiivisen diskriminaation rahoitus.³³

Opettajien opetusmenetelmät ovat viime vuosina muuttuneet todella paljon. Yksilöllistä oppimista tuetaan. Kaikille opiskelijoille tehdään omat opintopolut. Lisäksi yhdessä tekeminen on lisääntynyt, minkä vuoksi opettajan aikaa jää enemmän tukemaan heikommin edistyviä. Lukion ensimmäisen vuoden aikana tehdään ”urasuunnitelma” sähköisesti. Opiskelijan itsensä lisäksi suunnitelman toteutumista seuraavat sekä ryhmäohjaaja että opinto-ohjaaja. Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan mukaan Helsingissä ohjaus on vaativaa, koska osa lukiolaisista voi lähteä opiskelemaan ulkomaillekin. Opinto-ohjaajan tulee tuntea myös nämä prosessit.³⁴

Kaikkien 12 lukion opetustarjonta on sovituilta osin avointa kaikille lukiolaisille. Tämän mahdollistaa yhteiset toiminta-ajat ja tuntipaikat, jolloin on yhteisiä opintoja, sillä erikoisemmille kursseille ei yhdestä lukiosta välttämättä saataisikaan riittävästi osallistujia. Toisessa lukiossa opetettavia kursseja voi opiskella myös videoneuvottelulaitteiden avulla. Opiskelijat saavat näkyviin kurssitarjottimilleen keväällä seuraavan lukuvuoden valinnat. Lukiossa on mahdollista suorittaa lukio-opintoja myös kesäisin muun muassa aikuisopistossa ja verkossa olevien kurssien avulla. Ruotsinkielisissä lukioissa on sama mahdollisuus kuin suomenkielisissä lukioissa. Tämän lisäksi Arbis tarjoaa avoimia kielikursseja ja ruotsinkielinen iltalukio on avoin. Lisäksi tehdään yhteistyötä ruotsinkielisen ammattiopisto Praktikumin kanssa. Vuonna 2019 opiskelijan

³¹ Helsingin kaupunkistrategia 2017–2021.

³² Haastattelu kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla 10.12.2018.

³³ Haastattelu kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla 10.12.2018.

³⁴ Haastattelu kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla 10.12.2018.

ARVIOINTIMUISTIO 14.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

urasuunnitelmaan lisätään jatko-opintosuunnitelma ja ylioppilastutkintosuunnitelma.³⁵

Kaupunginhallitus myönsi 12.3.2018 kahden miljoonan euron määrärahan kasvatuksen ja koulutuksen toimialalle nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn ja alueiden välisen eriytymisen torjumiseen. Kohteena on muun muassa lukioden erityisopetus ja muun oppisen tuen kehittäminen. Lisäksi myönnettiin 206 000 euron määräraha sosiaali- ja terveystoimialalle oppilashuollon erityiskohtelun rahoituksen lisäämiseksi nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn ja alueiden välisen eriytymisen torjumiseen.³⁶

Taulukoissa 2 ja 3 sekä liitteessä 4 on esitetty lukioden opettajaresursseja ja opetustunteja oppilasta kohden.³⁷ Taulukosta 2 havaitaan, että opiskelijoiden määrä opettajaa kohden on kasvanut vuodesta 2013 vuoteen 2018. Oppilaiden määrä suhteessa opettajiin vaihtelee todella paljon eri lukioissa. Eniten opiskelijoita opettajaa kohden oli Alppilan lukiossa. Huomattava määrä opiskelijoita opettajaa kohden oli myös Medialukiossa, Vuosaaren lukiossa ja Kuvataidelukiossa, joista kaksi ensimmäistä ovat positiivisen diskriminaation määrärahaa saaneita kouluja. Vähiten opiskelijoita opettajaa kohden, eli eniten resursseja, oli Mäkelänrinteen lukiossa ja Sibelius-lukiossa, joihin sisäänpääsyn alin keskiarvo oli korkea (vrt. liite 3).

Taulukko 2 Opiskelijoiden määrä opettajaa kohden suomenkielisissä lukioissa 2013 ja 2018³⁸

	2013	2018	erotus
keskiarvo	11,92	13,30	1,39
keskihajonta	3,06	3,80	0,74
mediaani	11,98	14,08	2,10
Alppilan lukio	11,37	20,25	8,88
Etu-Töölön lukio	15,11	14,24	-0,87
Kielilukio	9,65	14,08	4,43
Kuvataidelukio	15,69	15,69	0,00
Luonnontiedelukio	14,29	13,45	-0,84
Medialukio	15,12	16,08	0,95
Kallion lukio	9,54	9,88	0,35
Mäkelänrinteen lukio	7,58	7,38	-0,21
Ressun lukio		11,13	11,13
Sibeliuslukio	8,22	8,42	0,20
Vuosaaren lukio	12,59	15,74	3,15

Taulukon 3 mukaan opetustuntien määrä on keskimäärin vähentynyt vuodesta 2013 vuoteen 2018 muissa lukioissa, paitsi Kuvataidelukioissa ja Vuosaaren lukiossa.

³⁵ Haastattelu kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla 10.12.2018.

³⁶ Khs 12.3.2018 § 143.

³⁷ Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan talous- ja suunnittelupalveluista saatu tieto 5.3.2019.

³⁸ Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan talous- ja suunnittelupalveluista saatu tieto 5.3.2019.

ARVIOINTIMUISTIO 14.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Taulukko 3 Opetustuntien määrä opettajaa kohden suomenkielisissä lukioissa 2013 ja 2018³⁹

	2013	2018	erotus
keskiarvo	1,04	0,99	-0,05
keskihajonta	0,13	0,11	-0,02
mediaani	1,06	0,99	-0,07
Alppila			
Etu-Töölö	0,95	0,8	-0,15
Kielilukio	1,22	0,99	-0,23
Kuvataide	0,79	0,94	0,15
Luonnontiede	1,04	0,98	-0,06
Media	1,08	0,92	-0,16
Kallio	1,12	1,04	-0,08
Mäkelänrinne	1,07	0,88	-0,19
Ressu		1,15	
Sibelius		1,11	
Vuosaari	1,04	1,06	0,02

Oppilaanohjaus, erityisopetus ja muu ohjaus

Kasvatuksen ja koulutuksen edustajien haastattelun mukaan oppilaiden ohjaus käsittää opinto-ohjauksen lisäksi myös muuta ohjausta, kuten ryhmänohjaus ja aineenopettajien antama ohjaus. Ryhmänohjaajien rooli muistuttaa luokanopettajaa ja heillä on lukioissa suuri merkitys.⁴⁰

OAJ:n suosituksen mukaan opinto-ohjaajaa kohden tulisi olla enintään 200 opiskelijaa.⁴¹ Opinto-ohjaajien määrä opiskelijaa kohden vaihtelee kaupungin lukioissa. Lukioiden vuoden 2019 budjettiin saatiin 300 000 euroa lisää opinto-ohjaajien palkkaamiseen. Tällä on mahdollista palkata 4–5 oppilaanohjaajaa. Oppilaanohjauksessa on kokeiltu vuosityöajan noudattamista viikoittain määritellyn työajan sijasta. Samalla määriteltiin, mitä opinto-ohjaajan työnkuva pitää sisällään. Kokeilun tuloksena oli, että mallissa oppilaanohjaaja pystyy aiempaa paremmin keskittymään ohjaamiseen pelkän opetuksen sijasta. Lukiot ovat kehittäneet erilaisia oppilaanohjausmalleja. Tällainen on esimerkiksi pääkaupunkiseudun kaupunkien yhteinen hanke, jossa luotiin yhteisölliseen ohjaukseen opas ”Pääkaupunkiseudun laadukkaan ohjaamisen malli”. Hankkeen jälkeen mallia on sovellettu eri tavoin ja kirjattu opinto-ohjelmaan.⁴²

Lukiot eivät ole olleet velvoitettuja erityisopetuksen järjestämiseen ennen vuotta 2019. Helsingin lukioissa on kuitenkin työskennellyt erityisopettajia pitkään ja heitä

³⁹ Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan talous- ja suunnittelupalveluista saatu tieto 5.3.2019.

⁴⁰ Haastattelu kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla 10.12.2018.

⁴¹ Lukioluotsi, 2018.

⁴² Haastattelu kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla 10.12.2018.

ARVIOINTIMUISTIO 14.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

on yhteensä 10. Vuonna 2016 erityisopettajan tukea sai noin kuudesosa lukiolaisista. Tukea järjestettiin kurssimuotoisesti sekä yksilö- ja pienryhmäohjauksena. Ylioppilaskokeessa vuonna 2016 käytti erityisen tuen järjestelyjä noin 9,8 prosenttia kokeilaista.⁴³

Erityisopettajan tukea vuosina 2013–2018 on saanut noin 15 prosenttia oppilaista. Vaihteluväli on noin 10–20 prosenttia, sillä toiminta on suuntautunut yhä enemmän ryhmien kanssa tehtävään työhön, jolloin lukioden käytännöt erilaiset luki- ja muiden vastaavien kurssien järjestämisessä on suuntaa antava. Opetuksen erityisjärjestelyjen määrä on pysynyt pitkään ennallaan, koska lukioaikaista tukea on painotettu enemmän kuin ylioppilaskirjoituksiin liittyvää tukea. Valtakunnallisesti erityisjärjestelyt ovat lisääntyneet, sillä vuonna 2013 erityistä tukea sai kahdeksan prosenttia ja vuonna 2016 jo 9,8 prosenttia oppilaista.⁴⁴

Helsingin lukioissa erityisopettajia on valtakunnallisesti parhaiten saatavilla ja tilanne on parantunut entisestään: 12 suomenkielisellä lukiolla on käytössään 10 erityisopettajaa ja kolmella ruotsinkielisellä lukiolla yksi erityisopettaja. Vuonna 2019 erityisopettajia palkataan lisää uuden lukiolain toteuttamiseksi siten, että kaikki lukiot tulevat saamaan oman erityisopettajan. Vaikka lukioden koko vaihtelee noin 500–800 oppilaan välillä, nähdään tärkeänä, että erityisopettaja on koko ajan lukiossa paikalla. Erityisopettajien työmäärää on tarkoitus jatkossa seurata.⁴⁵

Opiskelijahuolto ja opiskeluterveydenhuolto

Helsingin lukioissa työskentelee valtakunnallisen suosituksen mukaisesti yksi kuraattori 700 oppilasta kohden ja yksi psykologi 1000 oppilasta kohden. Lain mukaan kunnan velvoite on tarjota psykologi- ja kuraattoripalvelut oppilaitoksille. Kaupunki hoitaa myös noin 10 muun kaupungin alueella olevan lukion opiskeluhuollon. Käytännössä kaupungin työntekijät menevät näihin oppilaitoksiin ja koulut korvaavat tämän kaupungille. Jokaisessa lukiossa on oma terveydenhoitaja. Kaupungin terveydenhoitajat toimivat sekä omissa että muissa alueen lukioissa.⁴⁶

Vuonna 2016 kaupungin lukioissa työskentelevillä psykologeilla oli yhteensä 783 asiakkuutta. Tapaamisia ja neuvotteluita oli yhteensä 3 011. Yleisimmät yhteydenottosyyt olivat ahdistuneisuus, masentuneisuus ja stressi tai uupumus. Vuonna 2016 lukioden kuraattoreilla oli yhteensä 550 asiakkuutta. Tapaamisia ja neuvotteluita oli yhteensä 2 498 kpl. Yleisimmät yhteydenottosyyt olivat poissaolot, motivaatio-ongelmat ja ristiriidat perhesuhteissa.⁴⁷

⁴³ Opetusviraston toimintakertomus 2016.

⁴⁴ Opiskelijahuollon päällikkö 22.2.2019.

⁴⁵ Haastattelu kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla 10.12.2018.

⁴⁶ Haastattelu kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla 10.12.2018.

⁴⁷ Opetusviraston toimintakertomus 2016.

ARVIOINTIMUISTIO 14.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Positiivisen diskriminaation määräraha

Vuonna 2017 kolmelle helsinkiläisistä lukioista kohdennettiin positiivisen diskriminaation (PD) määrärahaa syrjäytymisen ehkäisyyn. Koulut olivat Vuosaaren lukio, Medialukio ja Kielilukio. Lukiokoulutukseen kohdistettiin 275 000 euroa, kun perusopetuksessa määräraha oli 2,5 miljoonaa euroa. Määräraha jaettiin alhaisen sisääntulokeskiarvon ja maahanmuuttajataustaisuuden perusteella. Määrärahaa on käytetty pääasiassa suomi toisena kielenä (S2) opettajien ja koulunkäyntiavustajien palkkamiseen sekä oppiaineiden nivelkurssien järjestämiseen.⁴⁸ Vuoden 2018 käyttösuunnitelmassa lukiokoulutukselle on varattu PD-rahoitukseen saman verran, 275 000 euroa.

Perusopetukseen kohdennetuista positiivisen diskriminaation määrärahoista on hyötynyt tutkimustiedon mukaan: rahoitusta saavissa kouluissa toiselle asteelle jatkavat oppilaat myös suuntautuvat aiempaa enemmän lukioon⁴⁹.

2.2.2. Digitalisaatioon liittyvät tavoitteet

Kaupunkistrategian 2017–2021 mukaan Helsinki on maailman vaikuttavin paikka oppia. Digitaalinen teknologia rikastuttaa oppimista ja mahdollistaa ajasta ja paikasta riippumattoman oppimisen. Data-analytiikka mahdollistaa oppimisen yksilöllisen etenemisen.⁵⁰ Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan digitalisaatio -ohjelman 2016–2019 mukaan toimiva infra ja riittävä määrä koneita ja laitteita takaavat tasavertaiset oppimismahdollisuudet kaikille sekä pääsyn digitaalisten teknologioiden käyttöön ja tietoverkkoon.⁵¹

Vuonna 2017 talousarviossa oli sitovana tavoitteena digitaalisiin oppimisympäristöihin liittyvät opettajien ja ohjaajien taidot. Talousarvion 2018 mukaan lukioissa opiskelijoiden ja opettajien käytössä on oppimista vahvistava digitaalinen toimintaympäristö. Verkossa tapahtuva yhteisöllinen ja opettajan ohjaama etäopiskelu lisääntyvät. Opiskelijat osallistuvat koulun toiminnan, opetuksen ja oman oppimisensa suunnitteluun, mikä vahvistaa heidän sitoutumistaan oppimiseen. Talousarvion sitovana tavoitteena oli lukioden osalta, että opiskelijat laativat urasuunnitelman ohjaushenkilöstön tuella. Seuraavassa on raportoitu näiden tavoitteiden toteutumista.⁵²

⁴⁸ Kasvatuksen ja koulutuksen toimintakertomus 2017 ja Haastattelu kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla 10.12.2018.

⁴⁹ Silliman 2017.

⁵⁰ Helsingin kaupunkistrategia 2017–2021.

⁵¹ Helsingin kaupungin opetuksen digitalisaatio-ohjelma vuosille 2016–2019.

⁵² Helsingin kaupungin talousarvio 2018.

ARVIOINTIMUISTIO 14.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Digitaalinen oppimisympäristö ja sähköiset ylioppilaskirjoitukset

Lukio- ja ammatillisessa koulutuksessa aloitettiin Stadin eKampus -kehittämistoiminta vuonna 2013. Sen perustana ovat ilmiöpohjaisuus, arvioinnin uudistaminen ja lukioiden sähköisiin ylioppilaskirjoituksiin valmistautuminen. Vuonna 2014 otettiin käyttöön ePortfolio, joka opiskelijan työkaluna mahdollistaa oppimisen toteuttamisen ja dokumentoinnin, henkilökohtaisen oppimissuunnitelman tekemisen ja monimuotoisen oppimisen arvioinnin.⁵³

Syksyllä 2016 lukiolaiset kirjoittivat syksyllä ensimmäiset sähköiset ylioppilaskokeet kolmessa oppiaineessa: filosofiassa, maantieteessä ja saksan kielessä. Jokaisella lukionsa aloittavalla opiskelijalla on sähköinen henkilökohtainen opintosuunnitelma, joka sisältää opintojen aikaisen ohjaussuunnitelman. Toimintakertomuksen 2016 mukaan kaikilla opettajilla on käytössään kannettavat tietokoneet ja lukioiden langattomat verkot toimivat hyvin. Oppimisen tiloja on muutettu uutta pedagogiikkaa tukeviksi ja tilojen ja laitteiden uudistuksessa on huomioitu sähköisten ylioppilaskirjoitusten asettamat vaatimukset. Sähköiset oppimisympäristöt mahdollistavat ajasta ja paikasta riippumattoman oppimisen ja ovat laajentaneet yksilöllisten oppimispolkujen määrää.⁵⁴

Ylioppilaskirjoituksissa koetilat on varustettu tarvittavin välinein ja kokeet ovat sujuneet hyvin. Kaikki kokeet on tarkoitus tehdä digitaalisina keväällä 2019. Koulujen ja oppilaitosten langatonta verkkoa on kehitetty edelleen.⁵⁵

Digitaalisen oppimisympäristön edellyttämiä yhteyksiä ja laitteita on kehitetty toimivaksi siitä syystä, että ylioppilaskirjoitukset tehdään langallisessa verkossa ja lukioaikana suuri osa kokeista suoritetaan sähköisesti langattomissa verkoissa. Opettajilla on ollut pitkään käytössään omat tietokoneet. Opiskelijat ostavat itse kannettavan tietokoneensa. Kouluilla on myös varakoneita, mutta näitä käyttää hyvin harva. Mikäli oppilas tarvitsee taloudellista apua sosiaalihuollosta laitteen hankkimiseen, koulun kuraattori auttaa tässä. Tilastojen mukaan vain 108 alakäistä oppilasta kaikista toisen asteen opiskelijoista tarvitsi sosiaalitoimesta tukea kannettavan tietokoneen hankintaan.⁵⁶

Digiosaamisen kehittäminen

Opettajien digiosaamista on tuettu koulutuksella. Jokaisesta lukiosta kaksi opettajaa on pitkäkestoisessa vertaistutorkoulutuksessa. Vertaistutorit tukevat lukioiden digitalisaatiota ja menetelmällistä kehittämistä.⁵⁷

⁵³ Helsingin kaupungin opetuksen digitalisaatio-ohjelma vuosille 2016–2019.

⁵⁴ Opetusviraston toimintakertomus 2016.

⁵⁵ Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan toimintakertomus 2017.

⁵⁶ Haastattelu kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla 10.12.2018.

⁵⁷ Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan toimintakertomus 2017.

ARVIOINTIMUISTIO 14.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Vuonna 2017 talousarviossa sitovana tavoitteena ollut digitaalisiin oppimisympäristöihin liittyvä ”vähintään 50 prosentilla lukioden opettajista ja ohjaajista on digi.fi 1-tason taidot” toteutui (57 % suomenkielisissä ja 70 % ruotsinkielisissä lukioissa). 1-tason taidot tarkoittavat perustaitoja, jotka opettajan on osoitettava hallitsevansa. 3-taso tarkoittaa edistyksellisiä taitoja, kuten ohjelmointia, 2- taso taitotasoa tältä väliltä (opetuskäytön syventävä osaaminen). Tavoite on asetettu myös vuodelle 2019 siten, että digi.fi 1-tason taidot ovat kaikilla opettajilla. Vuonna 2018 toteutuma oli noin 60 prosenttia. Lukioden opettajat ovat kouluttaneet itseään aktiivisesti. Kussakin lukiossa on lisäksi 2 mentor- tai tutor-opettajaa. Lukiot ovat tiiviisti yhteydessä toisiinsa. Opettajia kiinnostavat hyvät käytänteet, esimerkiksi vuosi sitten syksyllä järjestettiin ns. veso-päivä opettajille digitalisaatiotaitojen jakamiseksi. Lukiot on jaettu kampuksiin, jotka järjestävät myös keskenään koulutuksia.⁵⁸

Opiskelijoiden on itse huolehdittava kannettavien tietokoneidensa toimivuudesta. Oppilaiden digitaitoja tuetaan eri lukioissa hieman eri menettelyin. Lukion alussa voidaan suorittaa erillinen ”digipassi” tai digitaidot kytketään opinto-ohjaukseen. Yksi tapa on alkaa heti harjoitella kokeiden tekemistä sähköisesti. Peruskoulu on lukioita digitaalisuudessa melko paljon jäljessä, mutta lukiota varten tarvittavat taidot saadaan 9. luokalla.⁵⁹

Vuoden 2018 sitovana toiminnallisena tavoitteena oli, että ”Opiskelijat laativat urasuunnitelman ohjaushenkilöstön tuella 1. vuoden loppuun mennessä”. Tämä toteutui kaikissa suomenkielisissä lukioissa jo keväällä. Vuoden loppuun mennessä tavoite toteutui myös ruotsinkielisissä lukioissa. Urasuunnitelmia on tehty uuden opetus-suunnitelman myötä jo pari vuotta suurelle osalle oppilaista. Digitalisaatio-ohjelmassa määriteltiin myös ePortfolion käyttöönotto. Tämä oppimisen dokumentoinnin ja oppilaan ja opettajan arvioinnin sähköinen muoto on otettu käyttöön.⁶⁰

Pääkaupunkiseudun lukiolaisille suunnatun opetustoimien palvelukykykyselyn 2016 mukaan oppilaista 34 oli täysin samaa mieltä ja 42 prosenttia lähes samaa mieltä siitä, että hänen lukiossaan on käytössä toimiva langaton verkko. Lähes tai täysin erimielisiä oli 22 prosenttia. Lukio antaa sähköisissä ylioppilaskirjoituksissa tarvittavat valmiudet 32 prosentin mukaan, 45 oli asiasta lähes samaa mieltä ja 23 prosenttia lähes tai täysin eri mieltä. Yksi parhaiten toteutuneista väittämistä oli, että oppitunneilla käytetään sähköisiä oppimisympäristöjä (keskiarvo 3,41 asteikolla 1-5).⁶¹

2.2.3. Työelämä- ja kansainvälinen yhteistyö

⁵⁸ Haastattelu kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla 10.12.2018.

⁵⁹ Haastattelu kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla 10.12.2018.

⁶⁰ Haastattelu kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla 10.12.2018.

⁶¹ Pääkaupunkiseudun lukio-opiskelua koskeva kysely 2016.

ARVIOINTIMUISTIO 14.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Kaupunkistrategian mukaan Helsinki on erinomainen kaupunki opiskella ja tehdä tiedettä. Korkeakouluopiskelijat ovat tärkeä osa tulevaisuuden Helsingin vetovoimaisuutta ja elinvoimaisuutta. Kaupunki tekee tiivistä yhteistyötä pääkaupunkiseudun yliopistojen, korkeakoulujen ja opiskelijaverkoston kanssa edistääkseen kansainvälisen tason opetuksen ja tutkimuksen edellytyksiä sekä kaupungin strategisia päämääriä. Kumppanuusverkostot korkeakoulujen, yritysten, kolmannen sektorin ja kaupungin eri toimijoiden kesken monipuolistavat ja laajentavat opiskelua.⁶² Hallituksen esityksessä uudeksi lukiolaiksi edellytetään myös, että ”oppimäärän mukainen opetus on järjestettävä siten, että opiskelijalla on mahdollisuus kehittää kansainvälistä osaamistaan sekä työelämä- ja yrittäjyysosaamistaan⁶³.”

Lukioiden työelämäyhteistyötä on edistetty pilotoimalla lukioon soveltuvia yhteistyön toimintamalleja hankkeella, jossa kehitetään opetus- ja ohjaushenkilöstön työelämäntuntemusta sekä työelämälähtöistä pedagogiikkaa.⁶⁴ Yhteistyömuodot ovat paraikaa kehitteillä muun muassa ESR-rahoituksella toteutettavassa hankkeessa Tunne työ, suunnittele ura. Helsingin yrittäjäjärjestöjen kanssa on tehty yhteistyötä. Kaikissa lukioissa on tarjolla vapaaehtoistyön kurssi.⁶⁵

Osa lukioista on tehnyt jo pitkään yliopistoyhteistyötä. Osalla lukioista on vanhastaan kontakti esimerkiksi Hankeniin tai Aalto-yliopistoon. Yhteistyötä on alettu koordinoita siten, että vuoden 2018 syksyllä tehtiin sopimus Helsingin yliopiston kanssa ja palkattiin yliopistoyhteistyökoordinaattori.⁶⁶

Kansainvälinen yhteistyö on lukioissa varsin laajaa ja sitä on ollut pitkään. Suomenkieliset lukiot tekevät vuosittain hakemuksen kansainvälisestä yhteistyöstä ja saavat näin lisärahoitusta toiminnalleen. Lukiot myös ottavat vastaan kansainvälisiä vieraita ja saavat siitä pienen korvauksen. Ruotsinkielisissä lukioissa määräraha ohjataan suoraan budjetteihin. Määrärahojen käyttöä seurataan tarkkaan.⁶⁷

Pääkaupunkiseudun opetustoimien palvelukykykyselyn mukaan oppilaista 28 oli täysin samaa mieltä ja 36 prosenttia lähes samaa mieltä siitä, että hänen lukiossaan yhteydet työelämään ovat osa lukion toimintaa. Lähes tai täysin erimielisiä oli 24 prosenttia. Yksi parhaiten toteutuneista väittämistä on, että lukioissa on mahdollisuus osallistua kansainväliseen toimintaan (keskiarvo 3,4 asteikolla 1-5).⁶⁸

⁶² Helsingin kaupunkistrategia 2017–2021.

⁶³ HE 41/2018, 3 luku § 13.

⁶⁴ Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan toimintakertomus 2017.

⁶⁵ Haastattelu kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla 10.12.2018.

⁶⁶ Haastattelu kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla 10.12.2018.

⁶⁷ Haastattelu kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla 10.12.2018.

⁶⁸ Pääkaupunkiseudun lukio-opiskelua koskeva kysely 2016.

ARVIOINTIMUISTIO 14.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

2.2.4. Uuden lukiolain toteuttaminen

Uuden lukiolain⁶⁹ tavoitteena on lisätä lukion vetovoimaa yleissivistävänä, korkea-kouluihin jatko-opintokelpoisuuden antavana koulutusmuotona, vahvistaa koulutuksen laatua ja oppimistuloksia ja sujuvoittaa siirtymistä toisen asteen opinnoista korkea-asteelle. Keinoja näiden tavoitteiden saavuttamiseksi ovat muun muassa yksilöllisemmät ja joustavammat opintopolut, ohjaus ja tuki, oppiainerajat ylittävät opinnot sekä yhteistyö korkeakoulujen kanssa.⁷⁰

Lukiolaissa säädetään opinto-ohjauksen määrän lisäämisestä ja siirtymisestä henkilökohtaista ohjausta painottavaan malliin, ja ohjausvelvoite tulee koskemaan myös ylioppilastutkinnon suorittanutta henkilöä, joka ei ole saanut jatko-opiskelupaikkaa. Ylioppilastutkinnon kokeiden uusimiskertoja koskevat rajoitukset poistuvat.⁷¹

Oppilaiden tasavertaisia mahdollisuuksia oppimiseen tukee uuden lukiolain 2019 velvoite tarjota erityisopetusta lukiossa: ”Opiskelijalla, jolla on kielellisten erityisvaikeuksien tai muiden oppimisvaikeuksien vuoksi vaikeuksia suoriutua opinnoistaan, on oikeus saada erityisopetusta ja muuta oppimisen tukea yksilöllisten tarpeidensa mukaisesti. Tukitoimet toteutetaan opetushenkilöstön yhteistyönä. Tuen tarvetta tulee arvioida opintojen alussa sekä säännöllisesti opintojen edetessä. Tukitoimet kirjataan opiskelijan pyynnöstä opiskelijan henkilökohtaiseen opintosuunnitelmaan. Opiskelijan oikeudesta opiskelun edellyttämiin avustajapalveluihin, erityisiin apuvälineisiin ja muihin palveluihin säädetään erikseen”⁷².

Helsingin lukioihin palkataan 1.8.2019 alkaen viisi opinto-ohjaajaa lisää vakituisiin työsuhteisiin. Jokaisessa lukiossa on oma erityisopettaja vuodesta 2019 alkaen. Lisäksi psykologipalveluja lisätään vuonna 2019 niihin lukioihin joissa on runsaasti tarvetta ko. palvelulle.⁷³

Kaupunki on varautunut uuden lukiolain toimeenpanoon hyvin. Erityisopetusta tulee olemaan saatavilla kaikissa lukioissa. Opiskelijoiden ja välivuotta viettävien opinto-ohjausta on vahvistettu mahdollistamalla opinto-ohjaajien palkkaaminen. Korkea-koulu- ja kansainvälinen yhteistyö ovat hyvällä tasolla ja niitä tullaan jatkossa koordinoimaan keskitetysti. Sen sijaan työelämäyhteistyössä on enemmän kehitettävää.⁷⁴

⁶⁹ Lukiolaki 417/2018.

⁷⁰ <https://minedu.fi/uusilukio> (luettu 8.3.2019).

⁷¹ 714/2018.

⁷² 714/2018.

⁷³ Lukio- ja ammatillisen koulutuksen ja vapaan sivistystyön johtaja 24.2.2019 ja lukiokoulutuksen päällikkö 25.2.2019.

⁷⁴ Haastattelu kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla 10.12.2018.

2.2.5. Toisen asteen maksuttomuuden edistäminen

Kouluterveyskyselyn 2017 mukaan 12 prosenttia alle 18 –vuotiaista lapsista asui pienituloisessa asuntokunnassa vuonna 2016. Osuus on vähentynyt muutamalla prosentilla vuosikymmenen alkuun nähden. Eniten taloudellisesti heikommassa asemassa olevia lapsiperheitä oli Itäisessä suurpiirissä (18 %). Nuorten toimeentulotuen saajien⁷⁵ osuus 15–17 -vuotiaista vuonna 2016 oli noin 17 prosenttia ja 18–24 -vuotiaista 20 prosenttia. Osuus on kasvanut voimakkaasti vuosikymmenen alkuun nähden.⁷⁶

Vaikka lukiossa opetus on maksutonta, opiskelusta muodostuu kustannuksia. Opetus- ja kulttuuriministeriö antoi 9.10.2017 Opetushallitukselle tehtäväksi selvittää lukioista ja ammatillisesta koulutuksesta aiheutuvia kustannuksia opiskelijoille ja heidän perheilleen.⁷⁷ Opetushallituksen selvityksen mukaan lukio-opintoihin liittyvät kustannukset ovat keskimäärin 2 500 euroa, jos opiskeluun soveltuvan kannettavan tietokoneen hinta on 600 euroa. Selvityksessä otettiin huomioon oppikirjat ja muut opiskelumateriaalit, kannettava tietokone, laskimet ja ohjelmistolisenssit, ylioppilastutkinosta aiheutuvat kustannukset, lukion opetussuunnitelmasta ja toimintakulttuurista aiheutuvat kustannukset ja mahdollinen terveyspalvelujen maksullisuus.⁷⁸

Matkakulut varsinkin pääkaupunkiseudulla voivat olla suuret, jopa 1 540 euroa lukioajalta, vaikka lukiolaiset saavat koulumatkatukea 17 vuotta täytettyään. Lukioissa on oppilaitoksen opetussuunnitelmasta ja toimintakulttuurista johtuvia merkittäviäkin menoja, kuten kansainväliset vierailut tai vanhojentanssit. Selvityksen mukaan kaikilla opiskelijoilla ei ole mahdollisuutta osallistua näihin taloudellisista syistä. Lukioiden välillä on eroja siinä, kuinka paljon muun muassa maksullisia opintokäyntejä toteutetaan ja kuinka paljon oppilaitos osallistuu niistä aiheutuviin kustannuksiin.⁷⁹

Lukiokoulutuksessa tarvittavien digitaalisten oppimateriaalien hinnat ovat edullisemmat kuin painettujen. Kustannukset eivät kuitenkaan tule laskemaan, koska digitaalisia materiaaleja ei voi hankkia käytettyinä. Opiskelijoista suurin osa oli hankkinut lukionkäyntiä varten uuden kannettavan tietokoneen hintaan 440–1600 euroa. Edullisen käytetyn kannettavan tietokoneen ostanee joutuivat hankkimaan toisen koneen ennen ylioppilaskirjoituksia aiemman koneen rikkoutumisen takia.⁸⁰

⁷⁵ Toimeentulotukea vuoden aikana saaneissa kotitalouksissa asuvat nuoret vastaavan ikäisestä väestöstä.

⁷⁶ Kouluterveyskyselyn 2017 tulokset.

⁷⁷ OKM/8/591/2017.

⁷⁸ Opetushallitus, 2018.

⁷⁹ Opetushallitus, 2018.

⁸⁰ Opetushallitus, 2018.

ARVIOINTIMUISTIO 14.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Opetushallituksen selvityksessä arvioitiin, kuinka usealle kustannukset ovat muodostuneet tai voivat muodostua kouluttautumisen esteeksi. Ilmeni, että opiskelusta aiheutuvat välittömät kustannukset ovat keskeyttämisen ainoa syy vain harvoin ja keskeyttämisen taustalla on yleensä myös muita henkilökohtaisia syitä. Kuitenkin 29 prosentilla lukiolaisista tai heidän perheistään on taloudellisia vaikeuksia oman arvion mukaan. Suuria taloudellisia vaikeuksia on kuudella prosentilla. Lukiolaisista 2,8 prosentilla on opintolainaa. Tuloksena todettiin, että opiskelijat ja heidän perheensä tarvitsisivat taloutensa kokonaissuunnittelua varten nykyistä yksilöidym্পা tietoa, missä vaiheessa ja minkä suuruisia kustannuksia opiskelusta aiheutuu.⁸¹

Useat järjestöt, kuten Suomen Lukiolaisten Liitto, Sakki ja Pelastakaa Lapset ry.⁸², ovat tehneet kansalaisaloitteen toisen asteen koulutuksen maksuttomuuden puolesta erityisesti oppimateriaalien ja -välineiden osalta.

Helsingin kaupunginvaltuusto päätti kokouksessaan 26.9.2018 (240 §) edistää toisen asteen maksuttomuutta ryhmäaloitteen pohjalta. Kasvatus- ja koulutuslautakunnassa käytiin periaatekeskustelua tuen kohdentamisesta. Opettajat voivat edelleen päättää mitä materiaaleja käyttävät ja ovatko ne sähköisiä vai eivät.⁸³ Kaupunginvaltuuston päätöksen 28.11.2018 mukaan syksyllä 2019 käynnistyy kokeilu, jossa tuetaan taloudellisesti ensimmäistä opintovuottaan aloittavia toisen asteen opiskelijoita kaupungin ylläpitämissä lukioissa ja Stadin ammatti- ja aikuisopistossa. Kokeilu kestää syyslukukauden ajan. Tukimuodot ovat kouluista lainattava oppimateriaali ja erilaiset kulttuurikäynnit. Lisäksi opiskelijat saavat Helsingin sisäisen matkakortin. Tuki kohdistuu noin 2 800 lukion aloittavaan opiskelijaan ja sitä saavat myös ne, jotka tulevat muilta paikkakunnilta Helsingin omiin lukioihin opiskelemaan.⁸⁴

2.3. Läpäisyaste ja keskeyttämisaste

Helsingin strategisena tavoitteena on, että toisen asteen läpäisyaste (tutkinnon kolmen vuoden aikana suorittaneet) paranee selvästi⁸⁵. Lukiokoulutuksen läpäisyaste on perinteisesti ollut varsin korkea. Peruskoulun päättävien nuorten koulutustakuu toteutuu Helsingissä paremmin kuin keskimäärin koko maassa. Seuraavassa on kuvattu oppimistuloksia ja läpäisy- ja keskeyttämisastetta lukioittain.

Taulukosta 4 havaitaan, että läpäisyaste suomenkielisessä lukiokoulutuksessa on vaihdellut 83,0–85,4 prosentin välillä. Läpäisyaste parani vielä vuoteen 2017 asti,

⁸¹ Opetushallitus, 2018.

⁸² Pelastakaa Lapset ry, Suomen Lukiolaisten Liitto, Suomen Ammattiin Opiskelevien Liitto – SAKKI ry, Suomen Opiskelija-Allianssi OSKU ry, Finlands Svenska Skolungdomsforbund FSS rf, Nuorten mielenterveysseura – Yeesi ry, Suomen Vanhempainliitto ja Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi ry.

⁸³ Haastattelu kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla 10.12.2018.

⁸⁴ Kasvatus- ja koulutuslautakunnan kokous 18.12.2018.

⁸⁵ 4. vuosikurssin valmistuneiden opiskelijoiden määrä keväällä suhteessa syksyllä opintojensa aloittaneiden 1. vuosikurssin oppilaiden määrään.

ARVIOINTIMUISTIO 14.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

mutta laski sen jälkeen lähes kahdella prosenttiyksiköllä. Ruotsinkielisessä lukiokoulutuksessa läpäisyaste on ollut koko ajan huomattavasti parempi, vaihdellen 93,2–98,5 prosentin välillä, ja parantunut koko ajan. Edellisen strategiakauden alkuun, vuoteen 2013 verrattuna suomenkielisen lukio-opetuksen läpäisyaste on heikentynyt 1,1 prosenttiyksikköä ja ruotsinkielisen parantunut yli kolme prosenttiyksikköä.

Negatiivinen keskeyttäminen tarkoittaa sitä, että opiskelija keskeyttää opinnot, eikä jatka opiskelua muussakaan tutkintotavoitteisessa oppilaitoksessa. Keskeyttäneiden määrä suomenkielisessä lukiokoulutuksessa on vaihdellut paljon (0,9–3 %). Vuonna 2018 keskeyttäneiden määrä kasvoi 0,5 prosenttiyksikköä. Vuonna 2017 keskeyttäneitä oli erityisen paljon, kuten taulukosta 3 nähdään. Lukua saattaa hieman nostaa se, että tilastointi ei edellisenä vuonna onnistunut, ja keskeyttämisen syyt ovat osittain voineet tulla merkityksi seuraavalle vuodelle⁸⁶. Ruotsinkielisen lukiokoulutuksen keskeyttämisaste on pysynyt alhaisena ja vuonna 2018 vähentynyt edellisistä vuosista 0,8 prosenttiyksiköllä.

Taulukko 4 Läpäisy- ja keskeyttämisaste kaupungin lukioissa 2013–2017⁸⁷

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Suomenkielisen lukiokoulutuksen läpäisyaste	84,1	84,8	85,4	84,9	85,4	83,0
Ruotsinkielisen lukiokoulutuksen läpäisyaste	95,0	93,2	93,9	96,1	97,6	98,5
Suomenkielisen lukiokoulutuksen keskeyttäminen (negatiivinen)	0,9	1,0	1,4		3,0	1,4
Ruotsinkielisen lukiokoulutuksen keskeyttäminen (negatiivinen)			1,2	1,2	1,2	0,4

Läpäisyaste ja keskeyttämisaste lukioittain

Taulukossa 5 on tietoa läpäisyasteesta lukioittain. Läpäisyaste vaihteli kaupungin suomenkielisissä lukioissa paljon, vaihteluväli oli 60,2–96,4 vuonna 2018. Läpäisyaste oli erityisen korkea niissä lukioissa, joissa sisäänpääsyn keskiarvo on korkea (Helsingin luonnontiedelukio ja Ressun lukio), eli näissä lukioissa opiskelijoilla on todennäköisesti suurempi motivaatio lukion suorittamiseen. Joukossa on kuitenkin poikkeus: Mäkelänrinteen lukion hyvin alhaista läpäisyastetta heikentää vahva urheilupainotus: urheilulinjan opiskelijat eivät saa tutkintoa suoritettua kolmessa vuodessa. Matala läpäisyaste oli myös Vuosaaren lukiossa ja melko alhainen Helsingin kielilukiossa, joiden sisäänpääsyn keskiarvo on matala. Lähes kaikissa lukioissa läpäisyaste on heikentynyt viime vuosina, paitsi luonnontiedelukiossa, Kallion lukiossa, Ressussa ja Sibeliuksen lukiossa. Lukioitten läpäisyasteen keskihajonta on kasvanut vuoteen 2013 nähden lähes koko ajan (liite 5).

⁸⁶ Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan talous- ja suunnittelupalveluista saatu tieto 5.3.2019.

⁸⁷ Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan talous- ja suunnittelupalveluista saatu tieto 5.3.2019.

ARVIOINTIMUISTIO 14.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan tilastojen mukaan läpäisyaste niissä ruotsinkielisissä lukioissa, joista tietoja oli saatavilla, vaihteli 96,2–99,2 prosentin välillä.⁸⁸

Taulukko 5 Suomenkielisen lukiokoulutuksen läpäisyaste lukioittain⁸⁹

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Alppilan lukio	92,1	87,2	89,5	86,3	87,9	89,5	85,0
Etu-Töölön lukio	91,7	86,9	81,4	100,0	90,4	92,2	86,2
Helsingin kielilukio	88,0	80,3	81,7	84,7	81,3	85,7	78,4
Helsingin kuvataidelukio	88,5	87,4	93,8	87,0	90,7	92,3	85,0
Helsingin luonnontiedelukio	94,0	95,3	94,1	95,2	97,0	96,6	96,4
Helsingin medialukio	81,6	76,4	82,0	81,7	82,3	91,2	84,6
Kallion lukio	86,0	86,1	88,5	80,0	86,7	65,4	89,1
Länsi-Helsingin lukio	85,1	100,0					
Mäkelänrinteen lukio	69,5	62,0	65,2	65,1	57,5	57,6	60,2
Ressun lukio	93,8	95,2	95,2	92,4	89,7	93,1	95,2
Sibelius-lukio	89,0	88,1	87,7	90,9	91,3	97,6	88,5
Vuosaaren lukio	75,6	71,1	75,5	74,5	79,9	72,8	64,0
Yhtenäiskoulun lukio	96,0	70,0	86,7				
Yhteensä	86,2	84,1	84,8	85,4	84,9	85,4	83,0
Keskihajonta	7,65	11,1	8,64	9,83	10,4	13,4	11,5

Kaikista keskeyttäneistä ruotsinkielisissä lukioissa opiskelun vuonna 2016 keskeytti 0,7 prosenttia opiskelijoista. Suomenkielisissä vastaava luku oli 1,7 prosenttia. Keskeyttäminen vaihteli ruotsinkielisissä lukioissa varsin vähän, 0,5–0,8 prosenttia vuonna 2016 (ks. liite 4).

Liitteessä 5 on kuvattu keskeyttämisaste lukioittain. Negatiivinen keskeyttäminen vaihteli välillä 0,1–3,3. Keskeyttäneiden määrä on selkeästi matalampi niissä lukioissa, joihin oli korkea keskiarvo (kuten Ressu, Kallion lukio, Luonnontiedelukio, Sibelius-lukio ja Mäkelänrinteen lukio) ja korkea niissä, joihin pääsi alemmalla keskiarvolla (Helsingin medialukio, kielilukio ja Vuosaaren lukio). Keskeyttäneiden määrä on kohonnut vuodesta 2013 kaikissa kaupungin lukioissa lukuun ottamatta Mäkelänrinteen lukiota, Ressua, Vuosaaren lukiota ja Helsingin luonnontiedelukiota. Lukioiden negatiivisen keskeyttämisasteen keskihajonta on korkeampi vuonna 2018 kuin vuonna 2013.

⁸⁸ Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan talous- ja suunnittelupalveluista saatu tieto 5.3.2019.

⁸⁹ Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan talous- ja suunnittelupalveluista saatu tieto 22.2.2019.

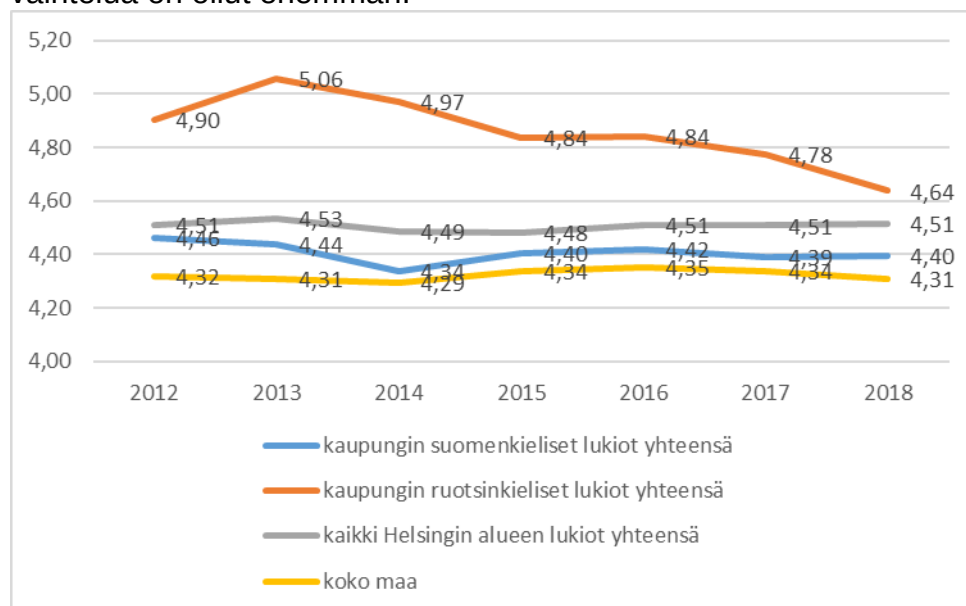
ARVIOINTIMUISTIO 14.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan tilastojen mukaan negatiivinen keskeyttäminen niissä ruotsinkielisissä lukioissa, joista tietoja oli saatavilla, vaihteli 0,2–0,5 prosenttia.⁹⁰

2.4. Oppimistulokset

Kuviossa 2 ja liitteessä 6 on esitetty lukioiden ylioppilaskirjoitusten tulosten kehitys vuosina 2012–2018. Kuviosta havaitaan, että kaupungin tulokset ovat olleet useimmin valtakunnallista keskiarvoa paremmat ja pysyneet melko samana vuosittain. Ruotsinkielisten lukioiden arvosanojen keskiarvo on selvästi korkeampi, mutta myös vaihtelua on ollut enemmän.

Kuvio 2 Ylioppilaskirjoitusten pakollisten kokeiden vuosikeskiarvo Helsingin ruotsinkielisissä lukioissa, suomenkielissä lukioissa, Helsingin alueen lukioissa ja koko maassa 2012–2018⁹¹

Oppimistulokset lukioittain

Taulukossa 6 ja liitteessä 6 on kuvattu ylioppilaskirjoitusten tulokset kaupungin lukioissa vuosina 2012–2018. Oppimistulosten osalta on havaittavissa sama kuin läpisy- ja keskeyttämisasteen: niiden lukioiden, joiden sisäänpääsyn keskiarvo on korkea, ylioppilaskirjoitusten tulokset ovat korkeammat kuin matalan keskiarvon lukioiden. Vaihteluväli vuonna 2018 oli 3,37–5,93. Tulokset ovat hieman heikentyneet ja keskihajonta kasvanut vuoden 2012 jälkeen.

⁹⁰ Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan talous- ja suunnittelupalveluista saatu tieto 5.3.2019.

⁹¹ Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan talous- ja suunnittelupalveluista saatu tieto 13.3.2019.

ARVIOINTIMUISTIO 14.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Taulukko 6 Ylioppilaskirjoitusten pakollisten kokeiden tulokset 2012–2018 Helsingin kaupungin omissa lukioissa⁹²

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Keskiarvo	4,51	4,47	4,43	4,43	4,48	4,41	4,39
Keskihajonta	0,55	0,66	0,65	0,62	0,66	0,65	0,67
Mediaani	4,62	4,48	4,49	4,44	4,34	4,37	4,47
Ressun lukio	5,81	5,90	5,80	5,88	5,90	5,87	5,93
Kallion lukio	5,06	5,05	5,04	4,94	4,80	4,76	4,95
Sibelius-lukio	4,78	4,77	4,49	4,83	5,04	4,98	4,82
Gymnasiet Lärkan	5,19	5,51	5,23	5,38	5,55	5,24	4,81
Mäkelänrinteen lukio	4,74	4,78	4,66	4,59	4,75	4,49	4,79
Brändö gymnasium	4,81	5,05	4,91	4,57	4,69	4,70	4,73
Helsingin luonnontiedelukio	4,41	4,45	4,57	4,49	4,50	4,53	4,57
Helsingin kuvataidelukio	4,67	4,62	4,49	4,44	4,34	4,37	4,47
Töölö gymnasium	4,80	4,93	4,95	4,81	4,34	4,34	4,44
Alppilan lukio	4,57	4,37	4,30	4,19	4,29	4,22	3,99
Helsingin aikuislukio	3,87	3,80	3,75	3,72	3,85	3,86	3,97
Helsingin medialukio	3,93	3,65	3,82	3,87	3,95	3,78	3,70
Helsingin kielilukio	4,10	3,88	3,74	3,76	3,78	3,80	3,69
Etu-Töölön lukio	3,93	3,90	3,65	3,97	3,83	3,83	3,68
Vuosaaren lukio	3,67	3,62	3,58	3,58	3,61	3,39	3,37
Länsi-Helsingin lukio	3,89	4,05					
Yhtenäiskoulun lukio	4,28	3,70	3,62	3,92			
Gymnasiet Svenska normallyceum	4,68	4,52	4,67	4,34			

2.5. Lukiolaisten käsitykset opiskelusta ja tuen saannista

2.5.1. Oppiminen ja oppilaan ohjaus

Seuraavassa kuviossa on esitetty vuonna 2016 toteutetun pääkaupunkiseudun 2. vuosikurssin lukiolaisille suunnatun palvelukykykyselyn tuloksia oppimisen ja oppilaanohjauksen osalta. Sen mukaan opiskelijat vaikuttivat yleisesti ottaen olevan tyytyväisiä oppimiseensa ja hyvinvointiinsa saamaan tukeen sekä ohjausjärjestelmään.

⁹³

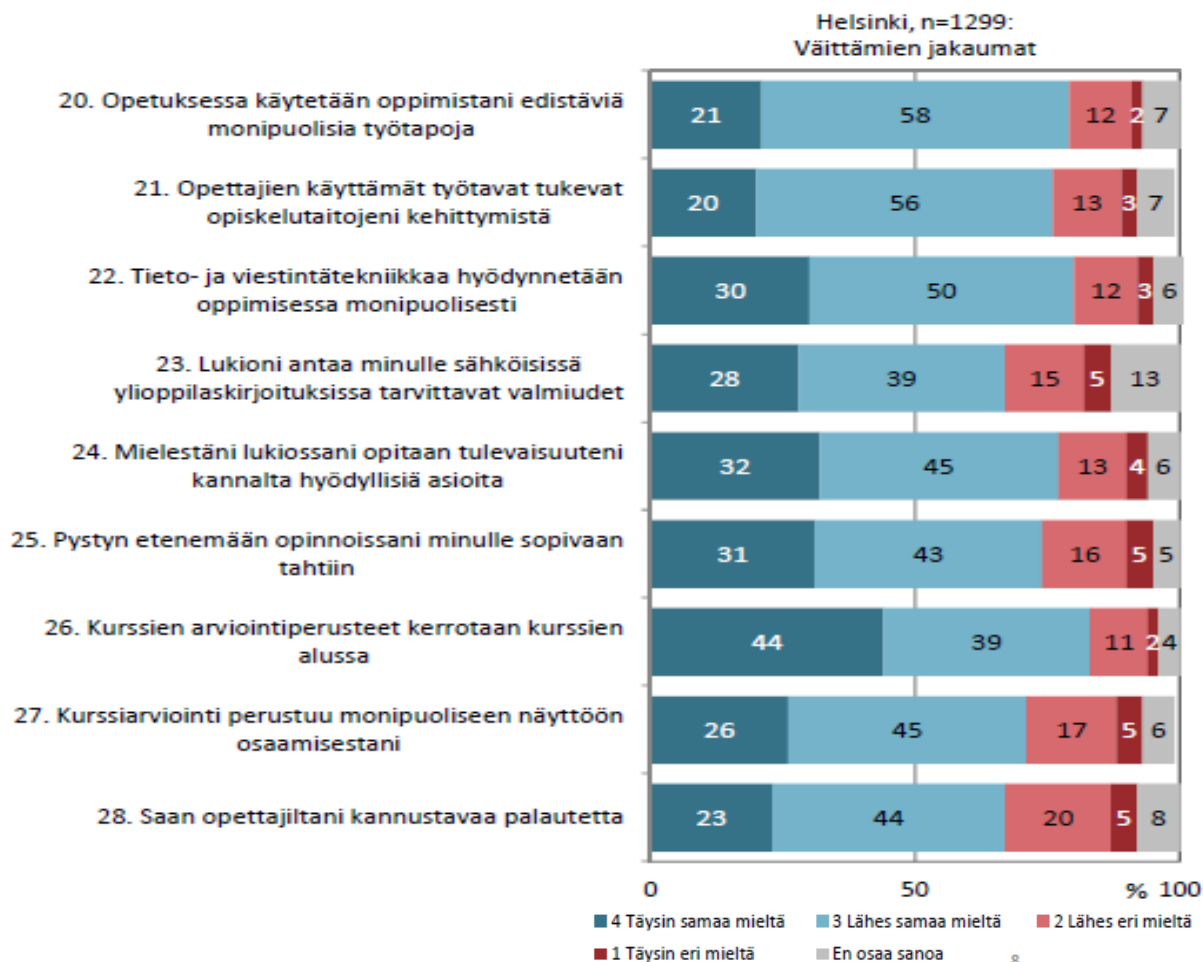
⁹² Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan talous- ja suunnittelupalveluista saatu tieto 7.3.2019.

⁹³ Pääkaupunkiseudun lukio-opiskelua koskeva kysely 2016

ARVIOINTIMUISTIO 14.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Oppiminen

Kuvio 3 Lukion 2. vuosikurssilaisten mielipiteet oppimiseen saamastaan tuesta⁹⁴

Kuviosta 3 havaitaan, että monipuolisten työtapojen ja tieto- ja viestintätekniikan hyödyntäminen toteutuivat hyvin. Opiskelutahtiin liittyvät vastaukset vaihtelivat: kolmasosa katsoi, että voi edetä opinnoissa sopivaan tahtiin, 43 prosenttia oli lähes samaa mieltä. 16 prosenttia oli lähes eri mieltä ja 5 prosenttia täysin eri mieltä.

Palvelukykykyselyn tulosten mukaan melko heikosti toteutuivat väittämät siitä, että opetus on järjestetty sopivan kokoisissa ryhmissä (keskiarvo 2,81 asteikoilla 1-5), avun saaminen urasuunnitelman tekemiseen (2,75) ja tiedon saanti lukion jälkeisistä koulutusmahdollisuuksista (2,87).⁹⁵

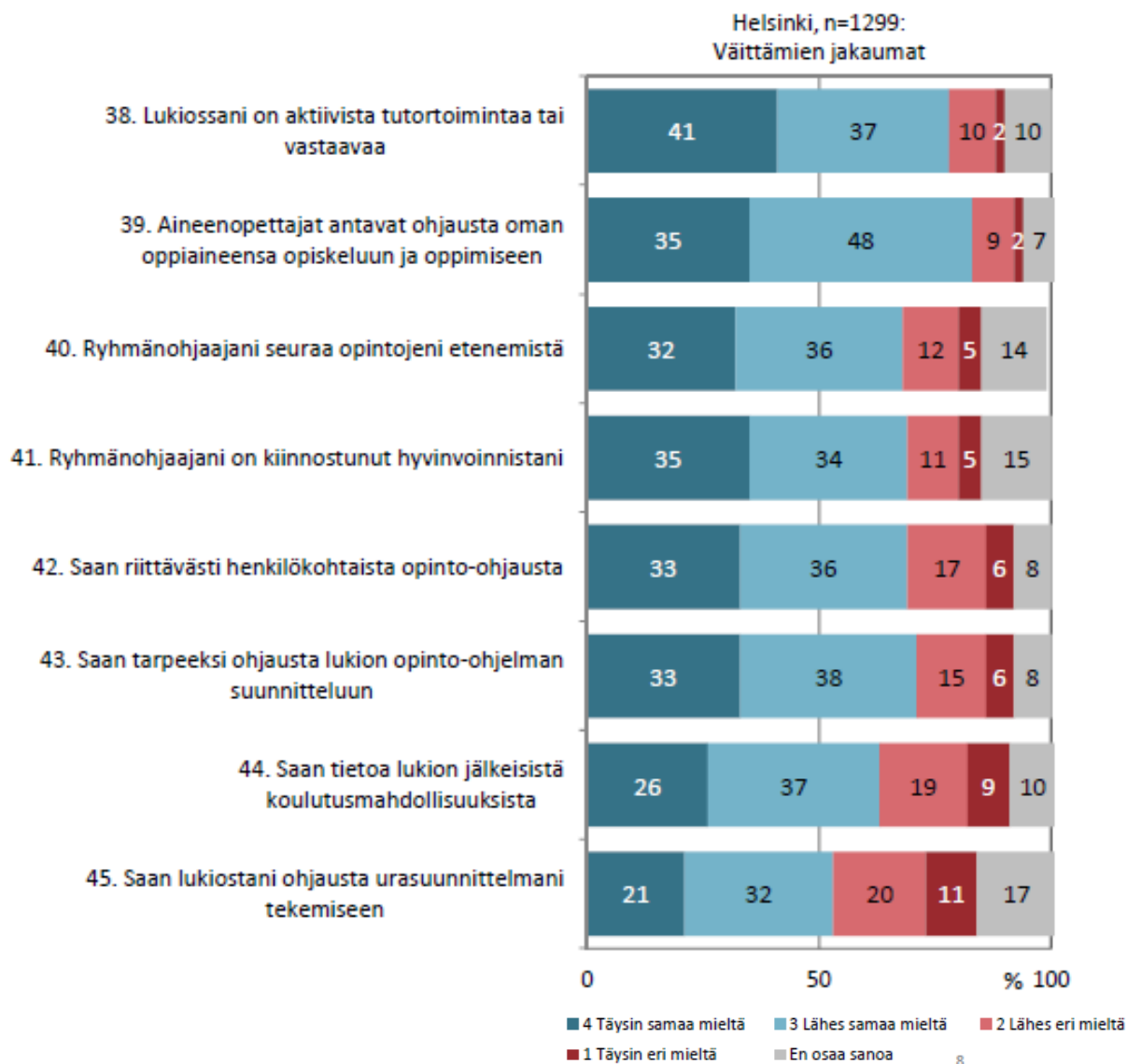
⁹⁴ Pääkaupunkiseudun lukio-opiskelua koskeva kysely 2016.

⁹⁵ Pääkaupunkiseudun lukio-opiskelua koskeva kysely 2016.

ARVIOINTIMUISTIO 14.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Ohjausjärjestelmä

Kuvio 4 Lukion 2. vuosikurssilaisten mielipiteet ohjausjärjestelmästä⁹⁶

Kuviosta 4 havaitaan, että kolmasosa lukiolaisista koki saavansa riittävästi henkilökohtaista opinto-ohjausta ja 36 prosenttia oli lähes samaa mieltä väittämästä. Vastaajista 23 prosenttia oli kuitenkin lähes tai täysin eri mieltä. Kyselyn mukaan aineenopettajat antavat varsin aktiivisesti ohjausta oppiaineensa opiskeluun ja lukiossa on aktiivista tutortoimintaa. Urasuunnittelusta ja lukion jälkeisistä koulutusmahdollisuuksista saa ohjausta vaihtelevasti.⁹⁷

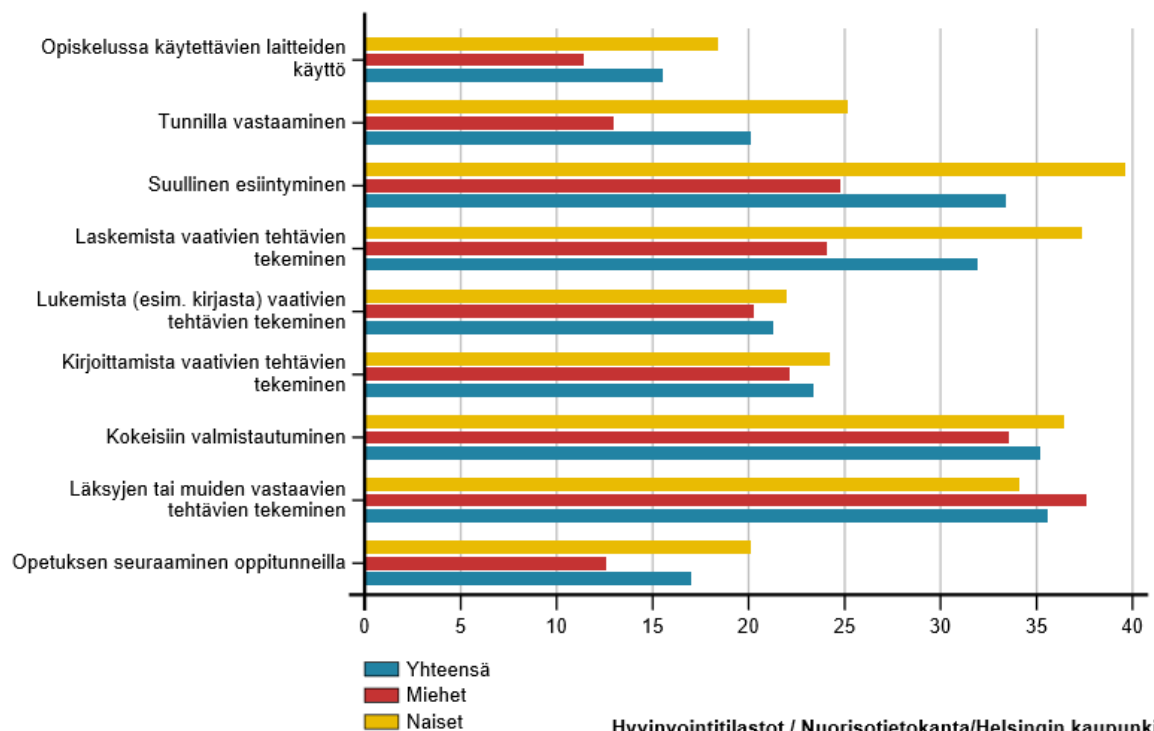
⁹⁶ Pääkaupunkiseudun lukio-opiskelua koskeva kysely 2016.

⁹⁷ Pääkaupunkiseudun lukio-opiskelua koskeva kysely 2016.

ARVIOINTIMUISTIO 14.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Kouluterveyskyselyn 2017 mukaan (kuvio 5) lukiolaisilla on eniten oppimisvaikeuksia läksyjen ja muiden tehtävien tekemisessä, kokeisiin valmistautumisessa, suullisessa esiintymisessä ja laskemista vaativien tehtävien tekemisessä. Oppimisongelmia näissä asioissa koki oppilaista yli kolmannes. Tyttöjen ja poikien välillä on eroavaisuuksia siinä, missä asioissa vaikeuksia koetaan olevan. Erityisesti laskemista vaativien tehtävien kanssa vaikeuksia koki tytöistä jopa 37,4 prosenttia, pojista 24,2 prosenttia. Vaikeuksia tunnilla vastaamisessa oli tytöillä (25,2 %), poikien osalta luku oli vain 13 prosenttia. Opetuksen seuraamisessa tytöt kokivat poikia enemmän vaikeuksia (20,1 % ja 12,6 %). Kouluterveyskyselyn 2017 mukaan vaikeuksia opiskelussa käytettävien laitteiden käytössä koki tytöistä 18,4 prosenttia, pojista 11,4 prosenttia. Läksyjen tekemisessä pojat kokivat hieman enemmän vaikeuksia (37,6 %) kuin tytöt (34,1 %). Oppimisvaikeuksia on vuonna 2017 koettu hieman vähemmän eri osa-alueilla aiempiin kyselyihin (vuodet 2010 ja 2013) verrattuna, lukuun ottamatta opetuksen seuraamista.⁹⁸

Hyvinvointitilastot / Nuorisotietokanta/Helsingin kaupunki

Kuvio 5 Melko tai erittäin paljon vaikeuksia oppimiseen liittyvissä asioissa. Lukion 1. ja 2. vuoden kouluterveyskyselyyn vastanneet oppilaat 2017⁹⁹

⁹⁸ Kouluterveyskyselyn 2017 tulokset.

⁹⁹ Kouluterveyskysely 2017. Kuvio poimittu osoitteesta www.hyvinvointitilastot.fi (20.2.2019).

ARVIOINTIMUISTIO 14.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

2.5.2. Terveys ja hyvinvointi

Kouluterveyskyselyn 2017 mukaan Helsingin alueen lukioiden lukiolaisista vain 9,2 koki, että heillä on mahdollisuus keskustella koulun aikuisen tai muun ammattihenkilön kanssa mieltä painavista asioista. Hyvinvointiinsa apua ja tukea opettajalta koki kuitenkin saaneensa 80,4 prosenttia Peräti 19,6 prosenttia arvioi, ettei ole sitä saanut, vaikka olisi tarvinnut. Opiskeluhuollon ammattiryhmien osalta tulokset ovat seuraavat.¹⁰⁰

Taulukko 7 Opiskeluhuollon palvelut ja avunsaanti lukiossa, %¹⁰¹

Ammattiryhmä	Saanut tukea ja apua hyvinvointiin	Ei ole saanut tukea ja apua vaikka olisi tarvinnut	Ei ole päässyt palvelun piiriin yrittämistä huolimatta
Opiskeluterveydenhoitaja	86,4	13,6	7,3
Opiskeluterveydenhuollon lääkäri	76,2	23,8	8,5
Kuraattori	61,3	38,7	9,8
Psykologi	55,2	44,8	15,6

Parhaiten apua koetaan saavan terveydenhoitajalta, jonne myös pääsee helpoimmin. Psykologilta ja kuraattorilta ei koettu saatavan kovin hyvin apua, vaikka sitä koki tarvitsevana. Lääkäriltäkään yli viidesosa ei saanut tukea, vaikka olisi tarvinnut. Vaikeinta palveluun pääsy oli psykologille.¹⁰²

Kouluterveyskyselyn 2017 mukaan lukionkäynnistä pitävien osuus on jonkin verran heikentynyt vuodesta 2013 vuoteen 2017, sillä hyvin paljon koulunkäynnistä pitäviä oli vielä 16 prosenttia vuonna 2013, kun vastaava osuus vuonna 2017 oli 11,8. Koulunkäynnistä ei lainkaan pitänyt vuonna 2013 nuorista yksi prosentti, vastaava osuus vuonna 2017 oli 2,7.¹⁰³

Kuviossa 6 on esitetty pääkaupunkiseudun palvelukykykyselyn hyvinvointiin liittyviä väittämiä. Opiskeluterveydenhuollon palvelujen saanti oli yksi parhaiten toteutuneista väittämistä (keskiarvo 3,42 asteikolla 1-5). Vastanneista 28 prosenttia kokee saamansa tarvittaessa apua tunne-elämään, ihmissuhteisiin ja elämänmuutoksiin liittyvissä asioissa ja 33 prosenttia oli lähes samaa mieltä väittämästä. Lähes tai täysin eri mieltä oli 13 prosenttia ja 26 prosenttia ei osannut sanoa. Jakauma oli suurin piir-

¹⁰⁰ Kouluterveyskyselyn tulokset 2017.

¹⁰¹ Kouluterveyskyselyn tulokset 2017.

¹⁰² Kouluterveyskyselyn tulokset 2017.

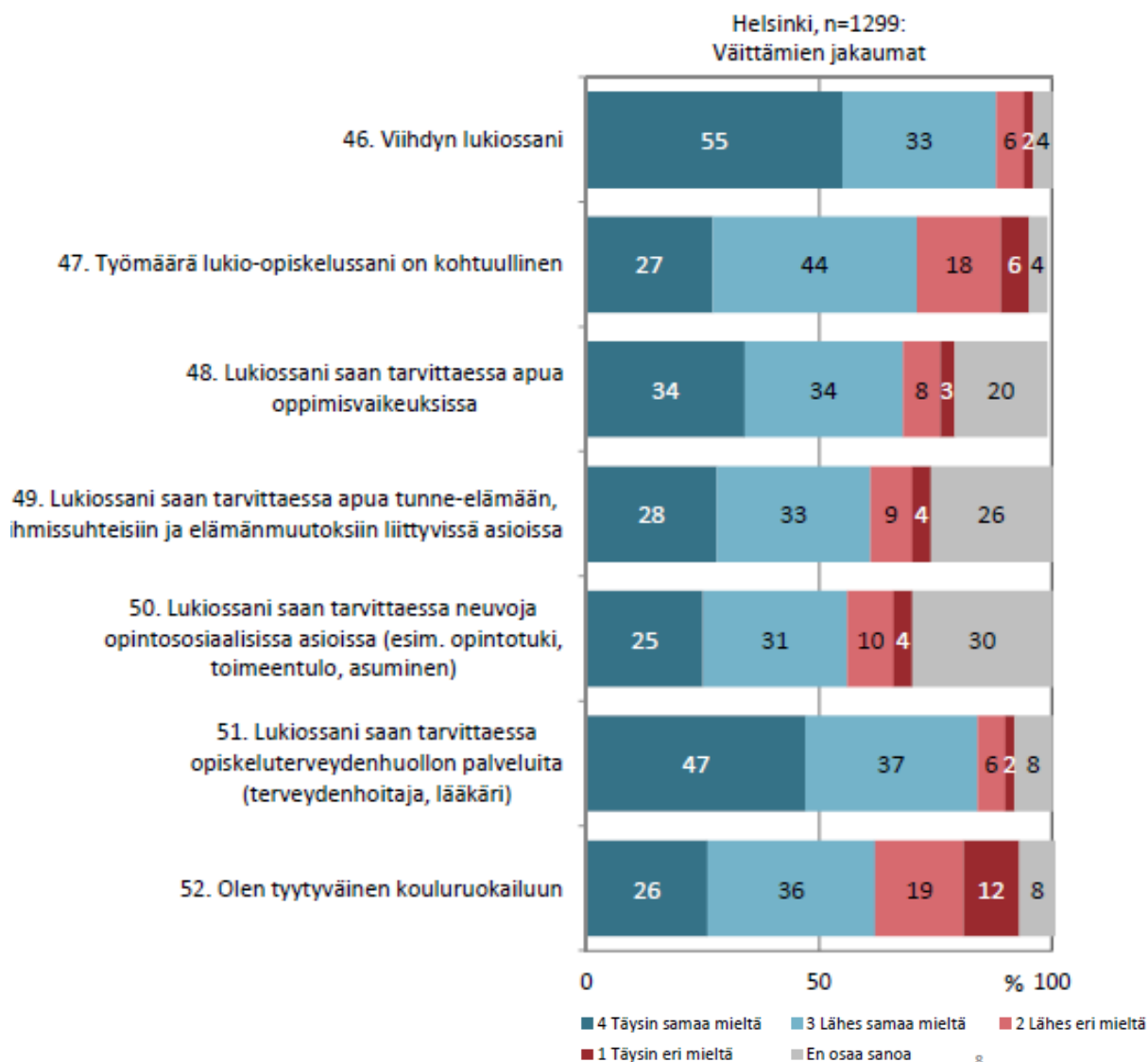
¹⁰³ Kouluterveyskyselyn tulokset 2017.

ARVIOINTIMUISTIO 14.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

tein samankaltainen liittyen kysymykseen, saako tarvittaessa neuvoja opintososiaalisissa asioissa. Palvelukykykyselyn mukaan avun saaminen oppimisvaikeuksiin, opiskeluhoollon palveluihin ja muuhun neuvontaan on parantunut vuodesta 2012 vuoteen 2016. Opiskelijat viihtyvät pääosin lukiossaan, mutta työmäärän kohtuullisuus koettiin vaihtelevasti. Jopa 24 prosenttia opiskelijoista oli eri mieltä väittämästä, että työmäärä olisi kohtuullinen.¹⁰⁴

Hyvinvointi

Kuvio 6 Lukion 2. vuosikurssilaisten mielipiteet hyvinvointiinsa liittyen¹⁰⁵

¹⁰⁴ Pääkaupunkiseudun lukio-opiskelua koskeva kysely 2016.

¹⁰⁵ Pääkaupunkiseudun lukio-opiskelua koskeva kysely 2016.

ARVIOINTIMUISTIO 14.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Tyttöjen ja poikien lukionkäynti on erilaista. Kiinnostus koulunkäyntiä kohtaan on molemmilla tasaista (yli 70 prosenttia pitää koulunkäynnistä), mutta opiskelu rasittaa sukupuolia eri tavalla. Kouluterveyskyselyn 2017 mukaan 1. ja 2. vuoden lukiolaisista tytöistä 21,5 koki uupumusta. Pojilla vastaava luku oli vain 9,8 prosenttia. Koulutyössä uupumusasteista väsymystä koki tytöistä jopa 44,6 prosenttia, pojilla osuus oli puolet vähemmän, 23,1 prosenttia. Jopa kolmasosa tytöistä koki riittämättömyyden tunnetta opiskelijana, pojilla vastaava osuus oli 14 prosenttia.¹⁰⁶

OAJ on selvittänyt vuosina lukionopettajien näkemyksiä muun muassa lukioiden rahoitusleikkauksista. Valtakunnalliseen tutkimukseen vuonna 2018 vastasi 561 lukiosta yli 550 opettajaa. Tulosten mukaan soveltavien kurssien tarjontaa on vähennetty, opetusryhmien koko on kasvanut ja kurssien itsenäinen suorittaminen on lisääntynyt. Vaikka kysely koskee koko maata, tulokset peilaavat hyvin opiskelijoiden kokemuksia opiskelusta.¹⁰⁷

2.6. Kokoavat havainnot

Seuraavassa on vastattu arvioinnin osakysymyksiin:

Onko oppimisen tuella pyritty tasoittamaan oppimisen eroja ottamalla huomioon tukea tarvitsevien ja hyvin edistyvien tarpeet eri lukioissa? Kysymykseen voidaan vastata kyllä, joskin vaikuttaa siltä, että tukitoimet eivät ole täysin riittäviä.

Lukioissa on pitkään laadittu yksilöllisiä opintopolkuja. Oppilaiden tukemiseen on käytössä resursseja, kuten opinto-ohjaajia ja erityisopettajia, kaikissa lukioissa viimeistään vuonna 2019. Näiden lisäksi kullakin lukioilla on omia ohjausvälineitä ryhmänohjaajan ja aineenopettajien antaman ohjauksen lisäksi. Opiskeluhuollon ja terveydenhuollon resursseja on saatavilla hyvin psykologipalvelua lukuun ottamatta. Lukio-opinnoissa voi halutessaan edetä myös nopeaan tahtiin opiskellen esimerkiksi kesällä tai opiskella muutoin enemmän, sillä myös muiden lukioiden oppiaineet ovat tarjolla opiskelijoille. Vuoden 2016 palvelukykykyselyn mukaan opiskelijat vaikuttavat olevan hyvin tyytyväisiä oppimiseensa ja hyvinvointiinsa saamaan tukeen sekä ohjausjärjestelmään. Tilastoista oli havaittavissa, että muutamassa korkean keskiarvon sisäänpääsyn lukioissa oli muita lukioita enemmän opettajaresursseja opiskelijaa kohden.

Myönteisen erityiskohtelun rahoitusta on suunnattu lukiokoulutukseen vuodesta 2017 alkaen perusteena matala sisäänpääsykeskiarvo ja korkea maahanmuuttajien osuus. Rahoituksella on voitu lisätä opetusta enemmän tukea tarvitseville. Tällaisia ovat suomi toisena kielenä -opettajien ja koulunkäyntiavustajien palkkaaminen sekä oppiaineiden nivelkurssit.

¹⁰⁶ Kouluterveyskyselyn tulokset 2017.

¹⁰⁷ Lukioluotsi, 2018.

ARVIOINTIMUISTIO 14.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Toimenpiteitä kuitenkin vielä tarvitaan. Palvelukykykyselyn 2016 mukaan melko heikosti toteutuivat väittämät siitä, että opetus on järjestetty sopivan kokoisissa ryhmissä. 21 prosenttia oli eri mieltä väittämästä, että voisi edetä opinnoissa omaan tahtiin ja 23 prosenttia oli eri mieltä väittämästä, että saisi riittävästi ohjausta opiskeluunsa. 24 prosenttia opiskelijoista oli eri mieltä väittämästä, että työmäärä olisi kohtuullinen. Kouluterveyskyselyn 2017 mukaan eniten vaikeuksia koettiin läksyjen tekemisessä, kokeisiin valmistautumisessa ja laskemista vaativien tehtävien suorittamisessa. Jopa kolmasosa tytöistä koki riittämättömyyden tunnetta opiskelijana. Uupumusasteista väsymystä koki tytöistä lähes 45 prosenttia, pojilla vastaava luku oli noin 23. Opiskeluhuollon palveluista psykologin palvelua on saatavilla heikoimmin tai sieltä ei koettu saatavan tarvittavaa apua.

Onko lukiodien digitalisaation kehittäminen mahdollistanut tasavertaiset oppimismahdollisuudet eri lukioissa? Kysymykseen voidaan vastata kyllä.

Lukiot ovat digitaalisation edelläkävijöitä. Laitteita on hankittu ja verkkoja sekä opettajien osaamista on kehitetty runsaasti viime vuosina. Opiskelijat kuitenkin vastaavat itse kannettavan tietokoneen hankinnasta ja toimivuudesta. Lukiot tukevat oppilaita digitaalisessa oppimisessä eri menetelmin. Pääkaupunkiseudun lukio-opiskelijoiden palvelukykykyselyn 2016 mukaan monipuolisten työtapojen ja tieto- ja viestintätekniikan hyödyntäminen opiskelussa toteutuvat hyvin. Kouluterveyskyselyn 2017 mukaan vaikeuksia opiskelussa käytettävien laitteiden käytössä koki tytöistä kuitenkin 18,4 prosenttia ja pojista 11,4 prosenttia.

Onko läpäisyaste parantunut ja keskeyttämisaste vähentynyt lukioissa viimeisen strategiakauden aikana? Kysymykseen voidaan vastata ei.

Vaikka läpäisyaste parani vuosikymmenen puolivälissä, se heikkeni vuonna 2018. Edellisen strategiakauden alkuun, eli vuoteen 2013, nähden suomenkielisen lukio-opetuksen läpäisyaste on heikentynyt hieman (1,1 prosenttiyksikköä). Läpäisyaste vaihteli kaupungin suomenkielisisä lukioissa todella paljon: alhaisin läpäisyaste oli 60 prosenttia ja korkein yli 95 prosenttia. Läpäisyaste oli yleisesti ottaen parempi niissä lukioissa, joissa oli korkea sisäänpääsykeskiarvo. Läpäisyasteen keskihajonta eli lukiodien väliset erot ovat kasvaneet vuodesta 2013. Ruotsinkielisen lukiokoulutuksen kohdalla tilanne on parempi: läpäisyaste vuoteen 2013 nähden on parantunut yli kolme prosenttiyksikköä.

Suomenkielisten lukiodien oppimistulokset ovat olleet useimpina vuosina paremmat kuin valtakunnallinen keskiarvo. Lukiodien välillä on kuitenkin eroja siten, että korkean keskiarvon sisäänpääsyn lukioissa myös tulokset ovat korkeammat. Erot lukiodien välillä ovat kuitenkin kasvaneet vain vähän edelliseen strategikauteen nähden.

ARVIOINTIMUISTIO 14.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Negatiivisesti keskeyttäneiden osuus suomenkielisessä lukiokoulutuksessa oli erityisen alhainen (0,9 %) vuonna 2013 suomenkielisissä lukioissa ja nousi vuoteen 2017 asti, jolloin se oli poikkeuksellisen korkea (3 %). Keskeyttäneiden osuus kuitenkin laski jälleen vuonna 2018 (1,4 %), mutta on korkeampi kuin edellisen strategiakauden alussa. Keskeyttäneiden määrä on selkeästi matalampi niissä lukioissa, joihin oli korkea keskiarvo (kuten Ressu, Kallion lukio, Luonnontiedelukio, Sibeliuksen lukio ja Mäkelänrinteen lukio) ja korkea niissä, joihin pääsi alemmalla keskiarvolla. Lukioiden väliset erot ovat suuremmat vuonna 2018 kuin vuonna 2013. Ruotsinkielisissä lukioissa keskeyttäneiden osuus on ollut koko ajan alhainen (1,2 %) ja laskenut edelleen vuonna 2018 (0,4 %).

Uuden lukiolain toimeenpano

Kaupunki on varautunut vuonna 2019 voimaan tulevan uuden lukiolain mukaisiin tavoitteisiin hyvin: erityisopetusta tulee olemaan saatavilla kaikissa Helsingin lukioissa ja opinto-ohjaajia on lisätty. Ylioppilastutkinnon kokeiden uusimiskertoja koskevat rajoitukset poistuivat ja lukio-opiskelijoiden ja välivuotta viettävien opinto-ohjausta on vahvistettu ja korkeakouluysteistyötä ja kansainvälistymistä alettu koordinoida aiempaa enemmän. Pääkaupunkiseudun palvelukykykyselyn mukaan apua tarvitaan nimenomaan urasuunnitelman tekemiseen ja tiedon saantiin lukion jälkeisistä koulutusmahdollisuuksista.

Tasavertaiset mahdollisuudet suorittaa lukio

On havaittavissa, että suomen- ja ruotsinkieliset oppilaat ovat yhä enemmän suuntautuneet lukio-opintoihin, mutta muunkielisillä osuus ei ole kasvanut yhtä paljon. Helsingin eri alueilta lukio-opintoihin hakeutuu opiskelijoita hyvin eri tavoin.

Lukioiden taloudellisia kustannuksia koskevan opetushallituksen selvityksen mukaan lukio-opintoihin liittyvät kustannukset ovat keskimäärin 2500 euroa. Oppimateriaalin ohella merkittäviä kustannuksia ovat esimerkiksi lukioiden opetussuunnitelman ja toimintakulttuurin mukaiset menot, kuten kansainväliset vierailut tai vanhojen tanssit, sekä pääkaupunkiseudulla matkakustannukset. Selvityksen mukaan taloudelliset syyt ovat vain harvoin ainoana syynä opiskelun keskeyttämiseen lukioissa. Lähes kolmasosalla opiskelijoista tai heidän perheistään on silti taloudellisia vaikeuksia.

Helsingin kaupunginvaltuusto varasi vuodelle 2019 määrärahan toisen asteen maksuttomuuskokeiluun, joka kohdistetaan lainattaviin oppimateriaaleihin ja matkakortteihin.

ARVIOINTIMUISTIO 14.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

3. JOHTOPÄÄTÖKSET

Arvioinnin perusteella Helsingin kaupungin lukioissa opiskelevilla oppilailla on pääosin tasavertaiset oppimismahdollisuudet. Oppimisen tuella on pyritty tasoittamaan oppimisen eroja ottamalla huomioon tukea tarvitsevien ja hyvin edistyvien tarpeet eri lukioissa, sillä lukioden resurssit ohjata ja tukea oppilaita ovat valtakunnallisesti katsoen hyvät ja opintoja on mahdollista suorittaa yksilölliseen tahtiin. Myönteisen erityiskohTELUN rahoitusta on alettu suunnata myös lukiokoulutukseen ja lisämäärärahoilla on voitu lisätä eniten apua tarvitsevien tukitoimia kieliongelmissa, opinnoissa avustamisessa ja nivelvaiheissa. Psykologipalveluita, opinto-ohjaajia ja erityisopetusta ollaan lisäämässä.

Lukio-opiskelijoiden opiskelua, ohjausta ja hyvinvointia koskevien kyselyjen tulosten mukaan tukitoimia vielä tarvitaan. Opiskelijat kokevat ongelmalliseksi läksyjen teon, kokeisiin valmistautumisen ja laskemiseen liittyvät tehtävät. Vaikuttaa siltä, että opiskelijat kaipaavat yksilöllisempää opintojensa ohjantaa ja seurantaa, omantahtista opetusta sekä pienempiä ryhmäkokoja. Arvioinnin perusteella opettajaresursseja opiskelijoita kohden vaikuttaa olevan käytettävissä enemmän korkean keskiarvon lukioissa. Arvioinnin perusteella voi olla tarpeen selvittää, olisiko mielekästä ohjata opettajaresursseja enemmän matalan keskiarvon kouluihin.

Arvioinnin perusteella lukioden digitalisaation kehittäminen on pitkällä ja mahdollistanut tasavertaiset oppimismahdollisuudet eri lukioissa. Laitteet ja yhteydet ovat toimivat ja opettajat kouluttautuneita. Jokaisella oppilaalla on periaatteessa mahdollisuus saada koululta tietokone käyttöönsä ja tarvittaessa opastusta koululta oman tietokoneen hankkimiseen sosiaalitoimen kautta, mikäli perhe on vähävarainen. Digitaaliset valmiudet saattavat kuitenkin olla erilaiset. Erityisesti tytöillä on poikia enemmän vaikeuksia käyttää laitteita.

Vaikka läpäisyaste kohosi ja keskeyttämisaste paranivat vuonna 2018 edellisestä vuodesta, molemmat ovat heikentyneet edellisen strategiakauden alkuun nähden suomenkielisissä lukioissa. Ruotsinkielisissä lukioissa tilanne puolestaan on parantunut. On huomattava, että läpäisy- ja keskeyttämisaste suomenkielisissä lukioissa vaihtelee erittäin paljon. Useimmiten lukioissa, joihin on korkeampi sisäänpääsykeskiarvo, on myös parempi läpäisyaste ja vähäisempi keskeyttäneiden osuus. Lukioden väliset erot ovat myös kasvaneet edellisen strategiakauden alusta sekä läpäisy- että keskeyttämisasteen osalta.

Korkean sisäänpääsykeskiarvon lukioissa myös ylioppilaskirjoitusten tulokset ovat muita lukioita paremmat. Erot ovat suurehkot, mutta eivät ole juurikaan kasvaneet edelliseen strategiakauteen nähden. Ainakin periaatteessa suuntaamalla resursseja ja ohjausta heikon keskiarvon sisäänpääsyn lukioihin, oppimistulokset niissä voisivat parantua, kuten perusopetuksessa on tapahtunut.

ARVIOINTIMUISTIO 14.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Uuden lukiolain toimeenpano on toteutumassa hyvin. Kaupungilla on aiemminkin ollut hyvät tuki- ja ohjausresurssit käytettävissään ja niitä on edelleen lisätty, joten lain edellyttämää ja opiskelijoiden kaipaamaa sekä opiskeluaikana että ylioppilaskirjoitusten jälkeen tullee olemaan saatavilla, samoin erityisopetusta. Samaten kansainvälinen yhteistyö on ollut pitkään yleistä. Korkeakouluyhteistyötä on alettu koordinoita. Kehittämistä vaatii vielä työelämäyhteyksien luominen.

Huolestuttavaa on se, että 45 prosenttia lukiossa opiskelevista tytöistä on uupuneita. Viidesosa opiskelijoista kokee lukio-opiskelun työmäärän kohtuuttomaksi. Lukiot eivät vielä ole onnistuneet tarjoamaan opiskelijoiden näkökulmasta riittäviä psykologipalveluja. Uuden lukiolain mukaan rajoitteet ylioppilastutkinnon kokeiden uusimiskerroista poistuvat, joten se voi väljentää opiskeluaikataulua, tarjoaa aiempaa paremmat mahdollisuudet yksilöllisiin opintopolkuihin ja siten vähentää lukiolaisten stressiä.

Kaupunginvaltuuston päätös toisen asteen oppilaitosten oppimateriaalien maksuttomuudesta kouluista lainattavan oppimateriaalin ja matkakortin muodossa tukee opiskelijoiden mahdollisuuksia kouluttautua tasavertaisesti. Kohdennus on sikäli oikea, että sähköistä oppimateriaalia ei saa käytettynä ja siten edullisempaan hintaan ja matkakustannukset ovat korkeat nimenomaan pääkaupunkiseudulla. Syksyllä 2019 alkavan kokeilun tuloksia toisen asteen opetuksen maksuttomuudesta on syytä seurata.

4. TOIMENPIDE-ESITYS JA LISÄTIEDOT

Tarkastuslautakunnan 2. toimikunta hyväksyy muistion ja esittää, että aiheesta laaditaan arviointikertomuksen tekstiluonnos.

Arviointia koskevia lisätietoja antaa johtava tuloksellisuustarkastaja Liisa Kähkönen, puhelin 310 36606 ja kaupunkitarkastaja Tarja Palomäki, puhelin 310 36479.

Liisa Kähkönen

Tarja Palomäki

Jakelu Tarkastuslautakunnan 2. toimikunta

ARVIOINTIMUISTIO 14.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

LÄHTEET

Haastattelut:

Lukio- ja ammatillisen koulutuksen ja vapaan sivistystyön johtaja, ruotsinkielisen palvelukokonaisuuden johtaja, lukiokoulutuksen päällikkö ja ruotsinkielisen vapaan sivistystyön ja lukiokoulutuksen päällikkö, kasvatuksen ja koulutuksen toimiala 10.12.2018

Muut lähteet:

Helsingin kaupunkistrategia 2017–2021.

Helsingin strategiaohjelma 2013–2016.

Helsingin strategiaohjelma 2009–2012.

Helsingin kaupungin opetuksen digitalisaatio-ohjelma vuosille 2016–2019. Koulutuksen ja oppimisen digistrategia. Helsingin kaupungin opetusvirasto, Helsinki 2016.

Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan toimintakertomus 2017.

Kouluterveyskyselyn tulokset 2017, https://sampo.thl.fi/pivot/prod/fi/ktk/ktk1/summary_perustulokset?alue_0=235869&mittarit_0=199420&mittarit_1=199752&mittarit_2=200356&vuosi_2017_0=v2017.

Lukioluotsi – OAJ:n lukiokyselyn tulokset 27.04.2018 <https://www.oaj.fi/ajankoh- taista/julkaisut/2018/lukioluotsi--oajn-lukiokyselyn-tulokset/>.

Lukion opetussuunnitelman perusteet 2015. Määräykset ja ohjeet 48/2015, Opetushallitus.

Pääkaupunkiseudun lukio-opiskelua koskeva kysely 2016. Helsinki. Joulukuu 2016.

Opetusviraston toimintakertomus 2016.

Opetushallitus 2018. Toisen asteen koulutuksen koulutuskustannuksia koskeva selvitys.

Silliman, M., Targeted Funding, Immigrant Background, and Educational Outcomes: Evidence from Helsinki's "Positive Discrimination" Policy. VATT 91/2017.

LIITTEET

ARVIOINTIMUISTIO 14.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Liite 1 Arvioinnin toteuttamissuunnitelma

Arviointiaihe		
Tasavertaiset opiskelumahdollisuudet kaupungin lukioissa		
Suunnitelman laatija Liisa Kähkönen, Tarja Palomäki		Pvm 29.5.2018
Arvioinnin ohjausryhmä 2. toimikunta		
Aloittamisaika Kesäkuu 2018	Valmistumisaika Maaliskuu 2019	Vastaava valmistelija, muut valmistelijat Liisa Kähkönen, Tarja Palomäki
Arviointiaiheen tausta		
Lukioita koskevat tavoitteet Lukioita koskevat kaupunkistrategian, strategiapohjaisen digitalisaatio-ohjelman ja vuoden 2019 alusta voimaan tulevan lainsäädännön tavoitteet. Niillä pyritään muun muassa tasavertaisen oppimismahdollisuuksien lisäämiseen ja läpäisyasteen paranemiseen. Tarkastuslautakunta ei ole arvioinut lukiokoulutusta viimeisten strategiakausien aikana. Strategiaohjelmien ja uuden kaupunkistrategian tavoitteiden lisäksi lukioiden arviointia perustelee se, että yliopistojen opiskelijavalinnoissa jatkossa lisätään todistusarvosanoihin perustuvaa opiskelijavalintaa pääsykokeiden sijasta. Tasavertaiset koulutusmahdollisuudet korostuvat tämän vuoksi entisestään. Helsingin kaupunkistrategian 2017–2021 mukaan Helsingissä toteutuu koulutustakuu: perusopetuksen jälkeen kaikki saavat opiskelupaikan lukiosta tai ammatillisesta koulutuksesta. Vuonna 2017 suomenkielisessä lukiokoulutuksessa oli lähes 7 200 ja ruotsinkielisessä noin 1 200 oppilasta. Helsingin tavoitteena on, että toisen asteen läpäisyaste paranee selvästi. Tämä koskee erityisesti ammatillista koulutusta, sillä valtakunnallisestikin nuorten lukiokoulutuksen läpäisyaste oli 80,5 prosenttia vuonna 2015.¹⁰⁸ Kaupunkistrategian mukaan helsinkiläisillä tulee olla tasavertaiset koulutusmahdollisuudet. Tavoitteena on, että pedagogiikka ja oppimisen tuki tasoittavat oppimisen eroja ottamalla huomioon tukea tarvitsevien ja hyvin edistyvien tarpeet. Tulokselliseksi osoitettua myönteisen erityiskohtelun rahoitusta suunnataan myös lukiokoulutukseen.¹⁰⁹ Tavoite oli samankaltainen jo aiemmassa strategiaohjelmassa 2013–2017, jonka mukaan ”Oppilashuollon resursseja kohdennetaan positiivisen diskriminaation periaatteen mukaisesti lukioihin sekä niille ammatillisen koulutuksen aloille, joilla läpäisyaste on heikoin”¹¹⁰ ja sitä edellisellä strategiakaudella 2009–2012, jolloin tavoite oli ”koulupudokkuuden ehkäisy ja koulutuksen loppuunsaattamisen turvaaminen”¹¹¹.		

¹⁰⁸ https://www.stat.fi/til/opku/2015/opku_2015_2017-03-17_tie_001_fi.html (luettu 25.5.2018).

¹⁰⁹ Helsingin kaupunkistrategia 2017–2021.

¹¹⁰ Helsingin strategiaohjelma 2013–2016.

¹¹¹ Helsingin strategiaohjelma 2009–2012.

ARVIOINTIMUISTIO 14.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Näitä tavoitteita tukee vuoden 2019 alusta voimaan tulevaksi suunniteltu uusi lukiolaki. Uudessa lukiolaissa säädetään lisäksi opinto-ohjauksen määrän lisäämisestä ja siirtymisestä henkilökohtaista ohjausta painottavaan malliin, sillä on havaittu, ettei opinto-ohjausta ole aina riittävästi saatavilla. Ohjausvelvoite tulee koskemaan myös ylioppilastutkinnon suorittanutta, ns. välivuotta pitävää henkilöä, joka ei ole saanut jatko-opiskelupaikkaa. Ylioppilastutkinnon kokeiden uusimiskertoja koskevat rajoitukset poistuvat uuden lainsäädännön myötä.¹¹²

Oppilaiden tasavertaisia mahdollisuuksia oppimiseen tukee uuden lukiolain 1.1.2019 velvoite tarjota erityisopetusta lukiossa: ”Opiskelijalla, jolla on kielellisten erityisvaikeuksien tai muiden oppimisvaikeuksien vuoksi vaikeuksia suoriutua opinnoistaan, on oikeus saada erityisopetusta ja muuta oppimisen tukea yksilöllisten tarpeidensa mukaisesti. Tukitoimet toteutetaan opetushenkilöstön yhteistyönä. Tuen tarvetta tulee arvioida opintojen alussa sekä säännöllisesti opintojen edetessä. Tukitoimet kirjataan opiskelijan pyynnöstä opiskelijan henkilökohtaiseen opintosuunnitelmaan. Opiskelijan oikeudesta opiskelun edellyttämiin avustajapalveluihin, erityisiin apuvälineisiin ja muihin palveluihin säädetään erikseen”¹¹³.

Kaupunkistrategian 2017–2021 mukaan Helsinki on maailman vaikuttavin paikka oppia. Digitaalinen teknologia rikastuttaa oppimista ja mahdollistaa ajasta ja paikasta riippumattoman oppimisen. Data-analytiikka mahdollistaa oppimisen yksilöllisen etenemisen.¹¹⁴ Talousarvion 2018 mukaan lukioissa opiskelijoiden ja opettajien käytössä on oppimista vahvistava digitaalinen toimintaympäristö. Verkossa tapahtuva yhteisöllinen ja opettajan ohjaama etäopiskelu lisääntyvät. Opiskelijat osallistuvat koulun toiminnan, opetuksen ja oman oppimisensa suunnitteluun, mikä vahvistaa heidän sitoutumistaan oppimiseen. Talousarvion sitovana tavoitteena on lukiodien osalta, että opiskelijat laativat urasuunnitelman ohjaushenkilöstön tuella 1. vuoden loppuun mennessä.¹¹⁵

Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan digitalisaatio -ohjelman 2016–2019 mukaan toimiva infra ja riittävä määrä koneita ja laitteita takaavat tasavertaiset oppimismahdollisuudet kaikille sekä pääsyn digitaalisten teknologioiden käyttöön ja tietoverkkoon. Lukio- ja ammatillisessa koulutuksessa aloitettiin Stadin eKampus -kehittämistoiminta vuonna 2013. Sen perustana ovat ilmiöpohjaisuus, arvioinnin uudistaminen ja lukiodien sähköisiin ylioppilaskirjoihin valmistautuminen. Vuonna 2014 otettiin käyttöön ePortfolio, joka opiskelijan työkaluna mahdollistaa oppimisen toteuttamisen ja dokumentoinnin, henkilökohtaisen oppimissuunnitelman tekemisen ja monimuotoisen oppimisen arvioinnin.¹¹⁶ Vuonna 2017 talousarviossa sitovana tavoitteena digitaalisiin oppimisympäristöihin liittyvä ”vähintään 50 prosentilla lukiodien opettajista ja ohjaajista on digi.fi 1-tason taidot” toteutui (57 % suomenkielissä ja 70 % ruotsinkielisissä lukioissa).

¹¹² HE 41/2018.

¹¹³ HE 41/2018, 5 luku § 28.

¹¹⁴ Helsingin kaupunkistrategia 2017–2021.

¹¹⁵ Helsingin kaupungin talousarvio 2018.

¹¹⁶ Helsingin kaupungin opetuksen digitalisaatio-ohjelma vuosille 2016–2019.

ARVIOINTIMUISTIO 14.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Kaupunkistrategian mukaan Helsinki on erinomainen kaupunki opiskella ja tehdä tiedettä. Korkeakouluopiskelijat ovat tärkeä osa tulevaisuuden Helsingin vetovoimaisuutta ja elinvoimaisuutta. Kaupunki tekee tiivistä yhteistyötä pääkaupunkiseudun yliopistojen, korkeakoulujen ja opiskelijaverkoston kanssa edistääkseen kansainvälisen tason opetuksen ja tutkimuksen edellytyksiä sekä kaupungin strategisia päämääriä. Kumppanuusverkostot korkeakoulujen, yritysten, kolmannen sektorin ja kaupungin eri toimijoiden kesken monipuolistavat ja laajentavat opiskelua.¹¹⁷ Hallituksen esityksessä uudeksi lukiolaiksi edellytetään myös, että ”oppimäärän mukainen opetus on järjestettävä siten, että opiskelijalla on mahdollisuus kehittää kansainvälistä osaamistaan sekä työelämä- ja yrittäjyysosaamistaan¹¹⁸.”

Tuloksellisuusnäkökulmat

Lukiokoulutuksen taloudellisuutta tarkastellaan oppilaskohtaisten kustannustietojen avulla. Lisäksi tarkastellaan opetuksen laatutekijöitä ja vaikuttavuustekijöitä esimerkiksi oppimistulosten, suoritusten ja keskeyttämis- ja läpäisyasteen avulla.

Arviointi koko kunnan toiminnan laajuudessa

Helsingin kaupungilla on 14 lukiota ja aikuislukio. Arvioinnin piiriin on mahdollista ottaa vain kaupungin omat lukiot, joita kaupunkistrategian tavoitteet koskevat. Nämä ovat: Alppilan lukio, Etu-Töölön lukio, Helsingin kielilukio, Helsingin kuvataidelukio, Helsingin luonnontiedelukio, Helsingin medialukio, Kallion lukio, Mäkelänrinteen lukio, Ressun lukio, Sibelius-lukio, Vuosaaren lukio, Brändö gymnasium, Gymnasiet Lärkan ja Tölö gymnasium. Aikuislukio jää arvioinnin ulkopuolelle.

Aiheeseen liittyvien suositusten jälkiseuranta

Aiheesta ei ole annettu aiemmin suosituksia.

Arviointikysymykset ja –aineisto

Arvioinnin pääkysymyksinä ovat,

I Onko lukiokoulutusta kehitetty kaupungin tavoitteiden mukaisesti siten, että oppilailla on tasavertaiset oppimismahdollisuudet ja

II Onko läpäisyaste kaupungin lukioissa parantunut?

Ensimmäisen pääkysymyksen osakysymyksinä ovat

1. Onko oppimisen tuella tasoitettu oppimisen eroja ottamalla huomioon tukea tarvitsevien ja hyvin edistyvien tarpeet eri lukioissa?
2. Onko lukioiden digitalisaation kehittäminen mahdollistanut tasavertaiset oppimismahdollisuudet eri lukioissa?
3. Onko myönteisen erityiskohtelun rahoitusta suunnattu lukiokoulutukseen?

¹¹⁷ Helsingin kaupunkistrategia 2017–2021.

¹¹⁸ HE 41/2018, 3 luku § 13.

ARVIOINTIMUISTIO 14.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Toisen pääkysymyksen osakysymyksinä ovat

1. Onko toisen asteen lukiokoulutuksen läpäisyaste parantunut Helsingin kaupungin eri lukioissa kahden viimeisen strategiakauden aikana?
2. Onko keskeyttäminen vähentynyt Helsingin kaupungin eri lukioissa kahden viimeisen strategiakauden aikana?

Kaupunkistrategian tavoitteiden lisäksi tarkastellaan, miten kaupunki on varautunut vuoden 2019 alusta voimaan kaavaillun uuden lukiolain mukaisiin tavoitteisiin:

- erityisopetusta on saatavilla kaikissa Helsingin lukioissa ja
- lukio-opiskelijoiden ja välivuotta viettävien opinto-ohjausta on vahvistettu ja
- korkeakouluopiskelu ja kansainvälistyminen toteutuvat Helsingin kaupungin lukioissa.

Läpäisy- ja keskeyttämisasteen ohella tarkastellaan laatumittarina opetustunteja oppilasta kohden, ylioppilastutkinnon suorittaneiden osuuden, päättötodistusten keskiarvon ja ylioppilastutkinnon suorittaneiden sijoittumisen kehitystä Helsingin eri lukioissa niillä tilastotiedoilla, joita on saatavilla. Vastaavasti tarkastellaan opetuksen eri tukimuotojen saatavuutta eri lukioissa (muun muassa oppilaanohjaus, opiskeluhoito, opiskeluterveydenhuolto, erityisopetus).

Lisäksi arvioinnissa tarkastellaan yleisellä tasolla kysymystä opiskelijoiden tasavertaisesta mahdollisuudesta suorittaa lukio siten, että lukio-opiskelu on myös taloudellisesti mahdollista.

Arviointikriteerinä I pääkysymyksen ensimmäiseen osakysymykseen on säädösten mukainen opinto-ohjauksen, erityisopetuksen ja oppimisen muiden tukimuotojen saatavuus sekä muiden opetusjärjestelyjen kuten luokkakokojen hyödynnettävyys Helsingin kaupungin kaikissa lukioissa. Toisen osakysymyksen kriteerinä on se, että Helsingin kaikissa lukioissa lukiolaisilla on käytettävissään tarvittavat välineet ja ohjaus sekä opettajilla riittävät valmiudet suoriutua digitaalisesta oppimisesta. Osakysymyksiin vastataan haastattelu- ja kyselyaineistoa tulkiten. Kolmannen osakysymyksen kriteerinä on se, että niille lukioille, joissa oppilaspohja edellyttää oppimisen lisäresurssien suuntaamista, on myönnetty positiivisen erityiskohtelun rahoitusta. Arviointikriteerinä II pääkysymyksen osakysymyksille on läpäisyasteen ja keskeyttämisen kehitys Helsingin kaupungin lukioissa tilastotietojen perusteella.

Arviointiaineistona on lukiokoulutusta koskeva kirjallinen materiaali. Lisäksi hyödynnetään jo olemassa olevia tilastoja, selvityksiä ja muita tutkimuksia. Arvioinnissa tehdään haastattelu lukiokoulutuksesta vastaaville tahoille sekä kysely kaupungin 13 lukiolle. Kyselyssä selvitetään muun muassa sitä, miten oppimisen eroja on tasoitettu (ryhmäkoot, erilaisen tuen ja ohjauksen saatavuus, erityisopetus), mitkä ovat opettajien digitaaliset valmiudet ja mahdollisuus ohjata siinä oppilaita, minkä verran koululla on käytössään tietoteknisiä välineitä, minkälaista korkeakoulu- ja kansainvälistä yhteistyötä lukiolla on ja mikäli myönteisen eri-

ARVIOINTIMUISTIO 14.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

tyskohtelun rahoitusta on saatavilla, mihin sitä on käytetty. Arvioinnissa hyödynnetään mahdollisia olemassa olevia, kuten Suomen lukiolaisten liiton lukio-opiskelijoita koskevia tutkimuksia. Kaupunkistrategian tavoitteet ovat uusia, mutta ne olivat samankaltaisia edellisellä strategiakaudella. Arvioinnissa hyödynnetään edellisen strategiakauden aikana tapahtunutta kehitystä ja verrataan sitä tilanteeseen vuoden 2018 lopussa ja vuoden 2019 alussa.

Rajaukset

Arviointi kohdistuu pääasiassa kaupunkistrategiassa 2017–2021 lukiokoulutukselle asetettujen päämäärien ja tavoitteiden arviointiin. Arviointi rajataan koskemaan nuorten lukiokoulutusta ja yhtä tutkintoa suorittavia (ei koske aikuislukiota eikä kaksoistutkintolaisia, elleivät ne nouse aineistosta esiin erityisesti). Arviointi koskee Helsingin kaupungin 14 lukiota, arvioinnin ulkopuolelle jää valtion ja yksityisten ylläpitämät 23 lukiota, joille kaupunki ei aseta tavoitteita. Vertailutietoa muihin helsinkiläisiin lukioihin etsitään valtakunnallisista tilastoista, mikäli niitä on saatavilla. Vuoden 2019 alusta voimaan tulevan lainsäädännön tavoitteiden toteutumisen vaikutuksista ei vielä ole saatavilla tietoja, mutta arvioinnissa voidaan selvittää, miten kaupungin lukiokoulutuksessa varaudutaan muutoksiin.

ARVIOINTIMUISTIO 14.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Liite 2. Lukiokoulutuksessa olevien osuus 16-18 -vuotiaista peruspiireittäin syksyllä 2017, %¹¹⁹

091 Koko Helsinki	62,7
091 1 Eteläinen suurpiiri	80,6
091 101 Vironniemen peruspiiri	81
091 102 Ullanlinnan peruspiiri	82,2
091 103 Kampinmalmin peruspiiri	75,8
091 104 Taka-Töölön peruspiiri	81,6
091 105 Lauttasaaren peruspiiri	86,4
091 2 Läntinen suurpiiri	64,6
091 201 Reijolan peruspiiri	68
091 202 Munkkiniemen peruspiiri	81,4
091 203 Haagan peruspiiri	61
091 204 Pitäjänmäen peruspiiri	58,1
091 205 Kaarelan peruspiiri	59,4
091 3 Keskinen suurpiiri	66,1
091 301 Kallion peruspiiri	69,2
091 302 Alppiharjun peruspiiri	65,1
091 303 Vallilan peruspiiri	66,7
091 304 Pasilan peruspiiri	58,9
091 305 Vanhankaupungin peruspiiri	67
091 4 Pohjoinen suurpiiri	70,7
091 401 Maunulan peruspiiri	66,5
091 402 Länsi-Pakilan peruspiiri	80
091 403 Tuomarinkylän peruspiiri	78,7
091 404 Oulunkylän peruspiiri	60,5
091 405 Itä-Pakilan peruspiiri	68,1
091 5 Koillinen suurpiiri	56,2
091 501 Latokartanon peruspiiri	54
091 502 Pukinmäen peruspiiri	46,5
091 503 Malmin peruspiiri	59,6
091 504 Suutarilan peruspiiri	61,5
091 505 Puistolän peruspiiri	57,8
091 506 Jakomäen peruspiiri	39
091 6 Kaakkoinen suurpiiri	67,1
091 601 Kulosaaren peruspiiri	82
091 602 Herttoniemen peruspiiri	64,3
091 603 Laajasalon peruspiiri	67,2
091 7 Itäinen suurpiiri	55,1
091 701 Vartiokylän peruspiiri	60,4
091 702 Myllypuron peruspiiri	57,6
091 703 Mellunkylän peruspiiri	48,3
091 704 Vuosaaren peruspiiri	58,4
091 8 Östersundomin suurpiiri	70,8
091 801 Östersundomin peruspiiri	70,8

¹¹⁹ Tilastokeskus, Kaupunkitutkimus ja -tilastot, Helsingin kaupunki (20.2.2019).

ARVIOINTIMUISTIO 14.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Liite 3. Lukioihin pääsyn alin keskiarvo kesällä 2018¹²⁰

Lukio	Linja	Alin keski-arvo	Alin piste-raja
Suomenkieliset lukiot			
Alppilan lukio	yleislinja	8	
Apollon yhteiskoulun lukio	yleislinja	7,33	
Elias koulun lukio			12,08 (max 20)
Englantilaisen koulun lukio	yleislinja		13,5 (max 20 + kielikoe)
Etu-Töölön lukio	yleislinja	8,18	
Helsingin kuvataidelukio	kuvataidelinja		14 (max 20)
	multimedialinja		painotettu keskiarvo
Helsingin luonnontiedelukio	yleislinja	8,5	
	luonnontiedelinja		9,03 (painotettu)
Helsingin medialukio	yleislinja	7,5	
	medialinja		7,89 (max 12)
Helsingin normaalilyseon lukio	yleislinja	9,33	
Helsingin ranskalais-suomalaisen koulun	yleislinja		8,08 (kielikoe)
Helsingin Rudolf Steinerin koulun lukio	yleislinja	7,25	
	esittävän taiteen linja		10,75 (max 17)
Helsingin Suomalaisen Yhteiskoulun	IB-linja		16,06 (max 20)
	A-englannin kieli	9,69	
	A-ranskan kieli	8,75	
	A-saksan kieli	9,08	
	A-venäjän kieli	8,62	
	lyh.vieraat kielet	9,23	
Helsingin Uuden yhteiskoulun lukio	yleislinja	7,67	
	kirjallisuuslinja		painotettu keskiarvo
	kuvataidelinja		8 (painotettu ka., max 12)
Helsingin yhteislyseon lukio	yleislinja	7,33	
	taito- ja taidelinja		14,08 (max 20)
Helsingin yliopiston Viikin norm.koulu	yleislinja	9,58	
Herttoniemen yhteiskoulun lukio	yleislinja	9	
Helsingin kielilukio	kielilinja	7,75	
	yleislinja	7,54	
Kallion lukio	ilmaisutaitolinja		16,43 (max 20)
Kulosaaren yhteiskoulun lukio	yleislinja	9,58	
	englanninkielinen linja		13,67 (max 15 + kielikoe)
	yhteiskunta- ja talous		12,03 (max 15)
	tiede- ja teknologia		11,83 (max 15)
Lauttasaaren yhteiskoulun lukio	yleislinja	8,67	
	kv. liiketoiminnan linja		max 20
	tiede- ja tekniikkalinja		painotettu keskiarvo
	luova linja		max 20
Maunulan yhteiskoulun lukio	yleislinja	8,08	
	matematiikkalinja		11,7 (max 15)
Munkkiniemen yhteiskoulun lukio	yleislinja	8,67	
	yhteiskunta- ja talous		15,68
Mäkelärinteen lukio	yleislinja	8,92	
	urheilulinja		15,5 (max 20)
Oulunkylän yhteiskoulun lukio	yleislinja	8,92	
Pohjois-Haagan yhteiskoulun lukio	yleislinja	8,83	
	urheilulinja		15,47 (max 20)
Ressun lukio	IB-linja		15,1 (max 20)
	yleislinja	9,31	
Sibelius-lukio	yleislinja	9,08	
	musiikkilinja		14,25 (max 20)
	tanssilinja		16,17 (max 20)
Suomalais-venäläisen koulun lukio	yleislinja		kielikoe (max 11)
	lukion B3-venäjä		8,25 (max 11 + kielikoe)
Töölön yhteiskoulun lukio	yleislinja	9,23	
Vuosaaren lukio	yleislinja	7,31	
Yhtenäiskoulun lukio	yleislinja		
Ruotsinkieliset lukiot			
Brändö gymnasium	allmänna gymnasie	7,17	
	idrottslinje		16,21 (max 20)
Gymnasiet Lärkan	allmänna gymnasie	8,38	
Gymnasiet Svenska normallyceum	allmänna gymnasie		
Tölö specialiseringsgymnasium	bildkonst		15,58 (max 20)
	musik		17,33 (max 20)
	humanekologi		16 (max 20)
	allmän linje	7,45	
Rudolf Steiner skolan i Helsingfors			7,06 (max 13)

¹²⁰ <https://www.avoindata.fi/data/fi/dataset/helsingin-lukioiden-sis-np-syrajat> (Ylläpitäjä Helsingin kasvatuksen ja koulutuksen toimiala, lukiokoulutus, luettu 13.3.2019)

ARVIOINTIMUISTIO 14.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Liite 4 Opetustuntien ja opettajien määrä opiskelijaa kohti¹²¹

Opetustunnit opiskelijaa kohti	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Alppila	ei löydy	ei löydy	ei löydy	ei löydy	ei löydy	ei löydy
Etu-Töölö	632/665	599/706	524/688	579/696	636/665	559/698
Kielilukio	704/579	656/580	626/559	613/569	596/560	557/563
Kuvataide	549/698	551/651	553/593	552/583	549/586	549/581
Luonnontiede	770/743	743/711	705/728	687/720	692/698	700/713
Media	935/862	905/814	816/833	810/844	808/856	769/836
Kallio	577/515	568/518	544/526	543/523	540/529	535/514
Mäkelänrinne	890/834	842/821	813/831	800/822	758/831	726/826
Ressu	ei löydy	786/651	737/658	767/668	791/672	767/668
Sibelius	ei löydy	ei löydy	464/557	587/512	587/512	596/539
Vuosaari	513/491	486/493	470/495	498/486	516/485	518/488

Opettajien määrä opiskelijaa kohti	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Alppila	49/557	54/510	52/687	40/668	39/667	36/729
Etu-Töölö	44/665	47/706	51/688	46/696	46/665	49/698
Kielilukio	60/579	50/580	50/559	50/569	51/560	40/563
Kuvataide	35/549	35/551	35/553	35/552	35/549	35/549
Luonnontiede	52/743	53/711	53/728	51/720	51/698	53/713
Media	57/862	57/814	53/833	49/844	49/856	52/836
Kallio	54/515	47/518	49/526	49/523	59/529	52/514
Mäkelänrinne	110/834	113/821	110/831	105/822	109/831	112/826
Ressu	ei löydy	59/651	55/658	57/668	60/672	60/668
Sibelius	67/551	72/512	86/557	58/512	65/512	64/539
Vuosaari	39/491	37/493	31/495	28/486	29/485	31/488

¹²¹ Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan talous- ja suunnittelupalveluista saatu tieto 26.2.2019.

ARVIOINTIMUISTIO 14.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Liite 5 Lukiokoulutuksen keskeyttäneet¹²²

Kaikki opiskelun keskeyttäneet lukiolaiset

	lukuvuosi					
lukio	v10-11	v11-12	v12-13	v13-14	v14-15	v15-16
Brändö gymnasium	1,3	0,8	0,5	0,8	0,5	0,8
Gymnasiet Lärkan	3,4	1,3	0,3	0,5	0,2	0,5
Tölö gymnasium					2,8	0,8
Tölö specialiseringsgymnasium	1,9	0,7	0,0	0,0		
Gymnasiet Svenska normallyceum	3,0	2,6	0,3	4,2		
ruotsinkieliset lukiot yhteensä	2,4	1,4	0,3	1,4	1,2	0,7
suomenkieliset lukiot yhteensä	1,9	1,6	1,7	2,1	1,8	1,7

Suomenkielisen lukiokoulutuksen (negatiivinen) keskeyttäminen lukioittain

	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2016-2017	2017-2018
Alppilan lukio	0,4	0,2	0,4	6,8	1,6
Etu-Töölön lukio	0,8	2,1	1,4	3,7	2,1
Helsingin kielilukio	1,2	3,8	1,7	3,7	2,9
Helsingin kuvataidelukio	0,7	0,5	0,5	2,0	1,4
Helsingin luonnontiedelukio	0,5	0,5	0,0	1,4	0,3
Helsingin medialukio	1,4	0,7	2,0	6,9	3,3
Kallion lukio	0,0	0,2	0,0	0,2	0,2
Länsi-Helsingin lukio					
Mäkelänrinteen lukio	1,0	0,0	0,4	0,9	0,5
Ressun lukio	0,5	0,6	5,7	0,3	0,1
Sibelius-lukio	0,0	0,4	0,0	1,5	0,4
Vuosaaren lukio	3,8	2,0	3,4	4,4	2,3
Yhtenäiskoulun lukio	0,6	1,6			
Yhteensä	0,9	1,0	1,4	3,0	1,4
Keskihajonta	0,99	1,12	1,78	2,41	1,16
Lv 2015-2016 koulukohtaiset tiedot puuttuvat					

¹²² Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan talous- ja suunnittelupalveluista saatu tieto 22.2.2019.

ARVIOINTIMUISTIO 14.2.2019

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2018 (Julkl 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Liite 6 Ylioppilastulosten hyväksytysti suorittaneiden pakollisten kokeiden vuosikeskiarvo – Helsingin kaupungin alueella olevat lukiot ja koko maa yhteensä¹²³

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Alppilan lukio	4,57	4,37	4,30	4,19	4,29	4,22	3,99
Etu-Töölön lukio	3,93	3,90	3,65	3,97	3,83	3,83	3,68
Helsingin aikuislukio	3,87	3,80	3,75	3,72	3,85	3,86	3,97
Helsingin kielilukio	4,10	3,88	3,74	3,76	3,78	3,80	3,69
Helsingin kuvataidelukio	4,67	4,62	4,49	4,44	4,34	4,37	4,47
Helsingin luonnontiedelukio	4,41	4,45	4,57	4,49	4,50	4,53	4,57
Helsingin medialukio	3,93	3,65	3,82	3,87	3,95	3,78	3,70
Kallion lukio	5,06	5,05	5,04	4,94	4,80	4,76	4,95
Länsi-Helsingin lukio	3,89	4,05					
Ressun lukio	5,81	5,90	5,80	5,88	5,90	5,87	5,93
Sibelius-lukio	4,78	4,77	4,49	4,83	5,04	4,98	4,82
Mäkelänrinteen lukio	4,74	4,78	4,66	4,59	4,75	4,49	4,79
Vuosaaren lukio	3,67	3,62	3,58	3,58	3,61	3,39	3,37
Yhtenäiskoulun lukio	4,28	3,70	3,62	3,92			
kaupungin suomenkieliset lukiot yhteensä	4,46	4,44	4,34	4,40	4,42	4,39	4,40
yksityiset ja valtion suomenkieliset lukiot	4,47	4,53	4,55	4,49	4,54	4,59	4,62
suomenkieliset lukiot yhteensä	4,47	4,48	4,44	4,45	4,48	4,48	4,51
Brändö gymnasium	4,81	5,05	4,91	4,57	4,69	4,70	4,73
Gymnasiet Lärkan	5,19	5,51	5,23	5,38	5,55	5,24	4,81
Gymnasiet Svenska normallyceum	4,68	4,52	4,67	4,34			
Tölö gymnasium	4,80	4,93	4,95	4,81	4,34	4,34	4,44
kaupungin ruotsinkieliset lukiot yhteensä	4,90	5,06	4,97	4,84	4,84	4,78	4,64
Rudolf Steiner skolan i Helsingfors	4,98	4,33	4,36	4,25	4,41	3,83	3,89
ruotsinkieliset lukiot yhteensä	4,90	5,04	4,95	4,81	4,82	4,75	4,60
kaikki Helsingin lukiot yhteensä	4,51	4,53	4,49	4,48	4,51	4,51	4,51
koko maa	4,32	4,31	4,29	4,34	4,35	4,34	4,31

¹²³ Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan talous- ja suunnittelupalveluista saatu tieto 13.3.2019. Alkuperäinen lähde ylioppilastutkintolautakunta.